

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Bulharské revoluční události 1989-90 v reflexi
českého/československého periodického tisku**

Eliška Hulková

Bakalářská práce

2009

Děkuji:

PhDr. Miroslavu Koubovi za vstřícnost, připomínky a vedení práce.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 3. 2009

Eliška Hulková

Souhrn

Práce se zabývá reflexí českého/československého periodického tisku revolučních událostí roku 1989 v Bulharsku. Snaží se zachytit nejčastěji zpracovávaná témata týkající i netýkající se revolučních událostí. Kvalitativní analýza zachycuje specifické momenty revolučních měsíců.

Klíčová slova

Bulharsko, Československo, komunismus, revoluce, periodický tisk, dějiny

Title

Bulgarian revolutionary events 1989-90 in czech/czechoslovak periodical press

Abstract

My thesis deals with czech/czechoslovak periodical press reflection of revolutionary events in 1989 in Bulgaria. I trying to pick up the most frequent item wicht touch and don't touch revolutionary events. Qualitative analysis catch specific moment sof revolutionary moons.

Keywords

Bulgaria, Czechoslovakia, communism, revolution, periodical press, history

Metodologie

Při zpracování výzkumné části této práce jsem vycházela z článků periodického tisku Rudé právo, Mladá fronta, Lidová demokracie a Pravda z období října 1989 – června 1990. Pro zpracování výzkumu jsem použila kvantitativně – kvalitativních metod. Základními metodickými příručkami byly monografie věnované dějinám Bulharska a Československa.

OBSAH

I) Úvod.....	3
II) Historický diskurz.....	4
III) Politická a sociokulturní analýza.....	17
IV) Pád komunismu v ČSSR a Bulharsku.....	18
V) Reflexe revolučních událostí v českém/československém tisku.....	25
a) Rudé právo.....	26
b) Mladá fronta.....	28
c) Lidová demokracie.....	30
d) Pravda.....	32
VI) Analýza získaného materiálu – specifické momenty.....	34
VII) Závěr – celkové shrnutí tématu.....	41
VIII) Bibliografie, použité prameny.....	42

I. Úvod

Revoluční události v Bulharsku probíhaly ve stejné době jako sametová revoluce v Československu i z tohoto důvodu mě zajímalo, jak se tyto události, které tolik ovlivnily podobu dnešní společnosti, vyvíjely v jiném státu sovětského bloku.

Pro zpracování tohoto tématu jsem si vybrala zdroj českého/československého periodického tisku abych zachytila povahu periodického tisku v Československu. Chtěla zjistit zda byly skutečné události uváděny v denících opravdu tak, jak se staly, nebo zda docházelo ke zkreslování těchto informací. Jednou z mých hypotéz je, že se český/československý periodický tisk snažil zprávy o revolučních událostech zkreslovat tak, aby spíše napomáhaly udržení komunistického režimu v zemi. Neboli, že zprávy o revolučních událostech se výrazně lišily od skutečných událostí.

Dalším hlediskem pro zpracování výzkumu byl způsob, kterým deníky zprávy o událostech zpracovávaly a v jakém rozsahu. Domnívám se, že zpracování jednotlivých témat se deník od deníku výrazně lišilo, v rozsahu zpracování, obsahu zpráv i celkovém počtu článku o tématu uveřejněných. Myslím, že tyto odlišnosti ve zpracování ovlivnila i skutečnost, že jednotlivé deníky byly orgány různých politických stran v zemi.

Chtěla jsem také zachytit jednotlivé okamžiky revolučních událostí a samotnou atmosféru této doby.

Myslím si, že tato práce nezachycuje jen část dějin Bulharska, ale i povahu tisku v Československu v tomto období.

II. Historický diskurz

Bulharsko a počátek sovětizace

Bulharsko se za vlády cara Borise III. stalo královskou diktaturou, která se svou politikou orientovala na fašistické Německo. Boris III. v roce 1934 za pomoci vojenských organizací nastolil v zemi režim osobní moci. U moci byla vojensko – fašistická organizace Zveno. Bulharsko bylo hospodářsky závislé na Německu, proto také přistoupilo k fašistickému paktu OSA Berlín – Řím – Tokio a vyhlásilo symbolickou válku spojencům. Bulharská armáda obsadila Makedonii. Němcům byl umožněn postup přes bulharské území. Po četných německých porážkách začal car zvažovat možnost přiklonit se na stranu spojenců. Zemřel ale v Sofii za dosud nevyjasněných okolností roku 1943. Vlády se za jeho malého syna Simeona ujímá tříčlenná regentská vláda.¹

Sovětský svaz vyhlásil 5. září 1944 Bulharsku válku. Když 8. září vstoupila sovětská vojska na území Bulharska, vlastenecká fronta ovládaná místními komunisty využila situace a zahájila boj o moc v zemi. Vnitřní převrat proběhl poměrně hladce, v noci z 8. na 9. září bylo zatčeno několik desítek politiků, spojených s válečnými vládami, armádou, policií a carským dvorem včetně tří regentů.²

V prvních poválečných volbách zvítězila komunisty kontrolovaná Vlastenecká fronta, nebyla nabídnuta jiná kandidátka. Po volbách následovalo vyřizování starých účtů, což bylo označováno jako odstranění „monarchistické diktatury“.³

Komunisté měli v zemi poměrně silnou vlastní členskou základnu a početné ozbrojené jednotky „sympatizantů“ (jataci). Šlo především o partyzánské oddíly. Na základě dekretu vydaného 10. září 1944 rozpustil komunistický ministr vnitra Anton Jugov všechny policejní a četnické formace v zemi a zřídil novou policii,

---

¹ *Bulharsko.proweb : Dějiny* [online]. 14. 2. 2009 v 22:13 [cit. 2009-02-14]. V češtině. Dostupný z WWW: < <http://bulharsko.proweb.cz/indexo.htm> >.

² VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. *Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 201 s. ISBN 80-85983-82-6.

³ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. 1. vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 339s. ISBN 80-7106-404-1.

kteřá byla složená z těchto partyzánských oddílů a pojmenována po sovětském vzoru lidovou milicí (narodna limicia).² I přesto, že do milice měli být přijati i nezkorumpovaní policisté a četníci, hlavní složku tvořili partyzáni. To znamenalo prakticky svěření výkonu policejní moci do rukou partyzánů.¹

Po referendu byla za účasti Rudé armády a se souhlasem většiny Bulharů vyhlášena Bulharská lidová republika (Narodna republika Bălgarija). Carův syn Simeon s královnou Johanou byli nucen odejít ze země.³

Po převratu měla vlastenecká fronta veškerou moc v zemi ve svých rukou, byla složená ze zástupců důstojnické skupiny Zveno, komunistů, sociálních demokratů a agrárníků. Komunisté měli čtyři resorty, rozhodujícím bylo ministerstvo spravedlnosti a vnitra. V nové tříčlenné regentské radě byl komunista Todor Pavlov. Předsedou vlády se stal Kimon Georgiev, člen organizace Zveno.¹

Programové prohlášení vlády předložil 17. září 1944 Kimon Georgiev a obsahovalo všeobecně přijatelné zásady obnovení občanských práv a svobod, uskutečnění parlamentních voleb, postih všech příznivců fašismu i zabezpečení sociálních jistot obyvatelstva.¹

10. října vyhlásila nová vláda válku Německu, bulharská armáda se zapojila do bojů v rámci 3. ukrajinského bloku. Dohoda o příměří byla podepsána 28. října v Moskvě, na její dodržování dohlížel sovětský maršál Fjodor I. Tolbuchin, předseda Spojenecké kontrolní komise.

Svou moc budovali komunisté v zemi dle sovětského vzoru. Hlavní instrukce přicházeli z Moskvy od G.Dimitrova ke Krejčo Kostovi, který je převáděl do praxe v Bulharsku. V úzkém kruhu komunistů a představitelů Zvena se řešily ty nejdůležitější otázky. Komunisté budovali svou moc i zdola a to formováním místních výborů Vlastenecké fronty. Podobně jako v ostatních sovětských satelitech měla velký vliv na místní rozvoj Moskvou ovládaná kontrolní komise. Velmi

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 201-202 s. ISBN 80-85983-82-6.

² RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1. vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 339s. ISBN 80-7106-404-1.

³ *Bulharsko.proweb : Dějiny* [online]. 14. 2. 2009 v 22:56 [cit. 2009-02-14]. V češtině. Dostupný z WWW: < <http://bulharsko.proweb.cz/indexo.htm> >.

užitečným a efektivním způsobem eliminace politických oponentů byla „očista“. Ta probíhala ve dvou fázích. V první fázi do konce roku 1944 se počty obětí odhadují na 20 000 lidí.¹

Ve druhé fázi šlo o soudní represí, která započala dekretem o lidových soudech vydaném 4. října 1944. Tímto komunisté prakticky zničili potenciální opozici. Soudní represe tohoto typu byla nejrozsáhlejší a také nejkrutější ze všech zemí střední a jihovýchodní Evropy. Popraveno bylo mnoho významných politiků, ministrů, premiérů a poslanců včetně tří carských regentů a carova bratra Kirila. Od 19. prosince 1944 do 30. dubna 1945 proběhlo celkem 135 procesů. Souzeno bylo 11 122 osob z toho 2730 bylo odsouzeno k trestu smrti a popraveno, 1035 lidí dostalo doživotní tresty 1516 osob bylo osvobozeno, ostatní dostali tresty odnětí svobody do 15 let. Současně s touto represí byly zřizovány pracovní a převýchovné tábory (Sveti Vrač, Loveč).¹

Bulharská lidová republika

Na 5.sjezdu strany v prosinci 1948 byla rekapitulována úspěšná cesta bulharských komunistů k moci, zprávu o činnosti předkládal Georgi Dimitrov. „Byl to sjezd vítězů, plný nadšeného skandování a velkých plánů do budoucna. Vlastenecká fronta se stala doopravdy jednotnou organizací sloučení Sociálně demokratické strany s komunistickou Bulharskou dělnickou stranou. Strany se vrátily k původnímu historickému názvu „Bulharská komunistická strana“.² Strana předstoupila před společnost s hlavním cílem přeměnit Bulharsko z agrární na průmyslovou, nebo spíše agrárně – průmyslovou zemi.¹

V polovině května 1949 se konaly volby do obecních a okresních lidových rad, aby nahradily dosavadní zastupitele, jmenované prezidentem Lidového shromáždění. Ještě v září byly dodatečně vytvořeny kraje, v čele s volenou krajskou radou, čímž byla dokončena územně správní přestavba. V téže době bylo rozpuštěno Lidové shromáždění zvolené v roce 1946 původně jen na jeden rok.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 201-203, 272, 273s.ISBN 80-85983-82-6.

² RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1.vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 345 s.ISBN 80-7106-404-1.

Současně s volbami do krajských lidových rad proběhly volby do nového parlamentu. Ve druhé polovině roku 1949 zemřel G.Dimitrov a v lednu 1951 i jeho nástupce Vasil Kolarov. Současný generální tajemník strany Valko Červenkov se stal novým premiérem. Červenkov byl symbolem a nositelem tzv. kultu osobnosti a byl jedním z hlavních mužů Bulharska této doby. Časem se stal hlavním protagonistou stalinismu v Bulharsku, komunistická strana pod jeho vedením zcela propadla tezi o „zostřování třídního boje“. Byl jedním z bulharských komunistů, pro které byl sovětský model socialismu jediným modelem dalšího možného rozvoje země. Současníky byl občas nazýván „Malý Stalin“. Jeho moc v zemi začala slábnout nástupem nového generálního tajemníka Ústředního výboru komunistické strany Sovětského svazu Nikity Chruščova, v této době také začal jeho roli ve společnosti přebírat Todor Živkov.¹

Teror v Bulharsku pokračoval, v březnu 1953 byl přijat zákon, který označoval všechny kdo Bulharsko opustili za zrádce, kteří musí být potrestáni smrtí. Příbuzní nebo známí, kteří by věděli, že se jejich blízký chystá emigrovat a neinformovali by o tom, měli být potrestáni pětiletým vězením a pokutou 10 000 leva. Členové rodiny emigranta, kteří zůstali v zemi, měli být zbaveni občanských práv, mohl jim být zkonfiskován část majetku a oni sami měli být odsouzeni na nucené práce či k deportaci. Vrátil – li se někdo dobrovolně do 6ti měsíců měl být odsouzen „pouze“ k pěti letům vězení. Proti tomuto zákonu protestovali všechny země demokratické části Evropy. Ostře se proti tomuto zákonu postavil zejména britský parlament. Odpor mezinárodní veřejnosti byl tak silný, že ještě téhož roku musel být zákon novelizován. Trest za porušení tohoto zákona byl stanoven maximálně na pět let a příbuzní nesměli být trestáni.¹

Začátek 50.let je také ve znamení prudkého zhoršení vztahů s Tureckem. Příčinou bylo chování bulharské vlády k početné turecké menšině. Podle bulharsko-turecké dohody z roku 1925 měly obě vlády umožnit výměnu obyvatel. Před válkou odešlo z Bulharska asi 100 000 Turků. Po válce se nejdříve komunisté chovali k Turkům podle sovětského vzoru, tedy okázale jim poskytli možnost kulturního rozvoje.

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 273s.ISBN 80-85983-82-6.

V roce 1949 se komunisté rozhodli nechat emigrovat „reakční“ protikomunisticky naladěné Turky. O rok později se rozhodli zbavit se co největšího počtu turecké menšiny a konfiskovat jejich pozemky, zejména v Dobrudži. Na začátku roku 1950 vláda oznámila, že uvolňuje emigraci do Turecka. V téže době obvinila ankarské úřady ze záměrného zdržování pomalým vydáváním vstupních víz a vznesla požadavek, aby v následujících třech měsících mohlo do Turecka odjet čtvrt milionu bulharských občanů tureckého původu. Ankara se obávala infiltrace komunistických agentů a poukazovala na to, že „optanti“ musí v Bulharsku zanechat veškerý svůj majetek a turecká vláda se pak o ně musí starat. Bulharské úřady obvinily Ankaru ze snahy rozbít dohodu a bulharští pohraničníci začali Turky, ale i mnoho Romů, vyhánět přes hranice do Turecka. Podle odhadů bylo tímto způsobem přesunuto až 160 000 lidí na území Turecka. Na podzim 1950 Turecko uzavřelo své hranice. Bulharům nezbyla jiná možnost než opět začít jednat. Výsledkem jednání byla 2. prosince 1950 dohoda, ve které se objevily všechny turecké podmínky, jako vyřešení majetkových otázek a předběžný turecký souhlas s přijetím ještě před vydáním bulharského víza.¹

Bulharsko muselo také vyřešit svůj postoj k církvím a náboženským společenstvím. Postoj k největší z nich, tedy pravoslavné církvi byl vymezen roku 1949 „Zákonem o svobodě vyznání“, který podřizoval veškerý náboženský život státním úředníkům. V roce 1953 byl do Sofie svolán národní kongres bulharské ortodoxní církve. Proběhl pod vedením prokomunisticky smýšlejících kněží a byl zvolen metropolita Cyril Sofijský prvním bulharským patriarchou (poslední Eutimij² zemřel v roce 1395).¹

V letech 1949-1953 probíhala první pětiletka, která navazovala na předchozí dvouletku. Hlavním úkolem byla industrializace země a kolektivizace zemědělství. Díky masivním investicím, dostatku levné pracovní síly a strojní pomoci ostatních komunistických států se komunistům skutečně podařilo změnit hospodářskou i sociální strukturu země. Rozvoj průmyslu se uskutečňoval i na úkor odčerpávání pracovní síly ze zemědělství. Byla vytvořena nová zemědělská družstva, do kterých

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 273-275 s. ISBN 80-85983-82-6.

² (citováno 20.března 2009, 21:45) < <http://www.cceol.com/> >

museli zemědělci „dobrovolně“ vstoupit s veškerou půdou i inventářem. Družstva nebyla ve skutečnosti družstvy, ale státními závody, protože od roku 1950 podléhala národním radám a ve skutečnosti místním stranickým orgánům. „Přesvědčovací kampaně o výhodnosti družstev“ a „dobrovolný“ vstup zemědělců do družstev bylo doprovázeno nebyvalými násilnostmi státních orgánů zvláště k vesnickému obyvatelstvu. Na jaře roku 1949 se komunisté rozhodli zastavit proces kolektivizace. Do této doby vzniklo na 500 zemědělských družstev, ale jejich hospodářské výsledky zdaleka nedosahovaly výsledků soukromých zemědělců., nejhůře na tom byla živočišná výroba. V roce 1951 došlo také k prvním „kulackým nepokojům“ a tedy ke konkrétním projevům odporu rolníků proti kolektivizaci. Z těchto důvodů se vláda rozhodla nevytvářet další nová družstva a spíše pomoci stávajícím hospodářsky se stabilizovat. V rámci této pomoci zrušila vláda v roce 1953 dluhy družstev a snížila povinné dodávky. Snaze vlády napomohla i příroda, když v roce 1952 i 1953 byla velmi dobrá úroda.¹

V květnu 1953 bylo oznámeno splnění plánu za čtyři roky. Tím začala v Bulharsku éra předčasného plnění pětiletok. Od roku 1951 začala fungovat v Gabrovu největší textilka na Balkáně, o dva roky později začala v Dimitrovu pracovat první velká ocelárna. Začaly se vyrábět i první obráběcí stroje. Velmi se rozvíjely smíšené sovětsko-bulharské společnosti jako letecká společnost TABSO, námořní doprava KORBSO, těžba uranu GGORUBSO a průmyslová výroba SOVBOLSTROJ, na kterých vydělával především Sovětský svaz.⁶ U druhé pětiletky, která byla naplánovaná na léta 1953-1957 se předpokládalo další zvýšení podílu průmyslu v ekonomice země.¹

V první polovině 50.let byly zaznamenány první výraznější známky nespokojenosti s komunistickou vládou. To se projevovalo již zmíněnými rolníckými nepokoji. Podstatně narostl i počet ilegálních přechodů přes hranice do Jugoslávie. V létě 1953 vstoupili do stávkových dělníků v Plovdivu. Ústřední výbor komunistické strany vyslal Antona Jugova, který měl dělníky uklidnit, ale nedařilo se to.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 275-276 s. ISBN 80-85983-82-6.

Roztržka Tita se Stalinem a vývoj bulharsko – jugoslávských vztahů

Jugoslávští komunisté byli až přehnaně oddaní a odhodlaní a Stalin je dokonce káral za jejich levičáctví a nemístnou revolučnost. Po válce měli jugoslávští komunisté Moskvě za zlé, že se dostatečně razantně nepostarala o prosazení jejich územních požadavků. Byli přesvědčeni že svým přispěním k porážce fašismu mají privilegované postavení mezi balkánskými státy. Velmi je rozčilovalo když Stalin přirovnával jejich přínos k přínosu třeba Bulharska.¹

10. února 1948 si Stalin povolal do Kremlu Tita i Dimitrova. Oba nejprve zkritizoval za příliš samostatnou politiku ve věci příprav jugoslávsko – bulharské federace a Tita navíc za myšlenku vyslání jugoslávských vojsk do Albánie a připojení této republiky k Jugoslávské federaci. Na závěr jednání Stalin Tita vyzval k realizování jugoslávsko – bulharské federace a později teprve k přistoupení Albánie k novému státnímu útvaru. Tito si byl vědom závislosti Bulharska na SSSR a obával se snah o mocenské ovládnutí ze strany SSSR přes Bulhary. 19. února 1948 politbyro Komunistické strany Jugoslávie návrh na federaci odmítlo. Tím, že se Tito odmítl podřídit Moskvě došlo k prudkému zhoršení vztahů mezi Sovětským svazem a Jugoslávií a v jeho rámci i k zhoršení vztahů bulharsko - jugoslávských.²

Ve snaze „zkrotit“ neposlušné Jugoslávce vsadila Moskva nakonec na tvrdý postup a hrozbu izolací. Například bojkotovala uzavření obchodní smlouvy mezi oběma zeměmi. Sovětské poradce začali v březnu roku 1948 hromadně opouštět Jugoslávii s odůvodněním, že v „nepřátelské atmosféře, která se kolem nich vytvořila nemohou pracovat“. Tito však i přes to odmítl „soudružskou kritiku“ a především z ní nevyvozoval žádné důsledky a nadále se odmítal pokorně podrobit vůli Moskvy. Sovětské komunisty předložili tento spor k projednání v Informbyru, které sídlilo v Bukurešti. Představitelé informbyra jednoznačně odmítli jugoslávská stanoviska, označili je za „zradu socialismu“ a vydali 28. června 1948 rezoluci „O situaci v Komunistické straně Jugoslávie“. V rezoluci jugoslávské komunisty obvinili ze

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 217 s. ISBN 80-85983-82-6.

² *Europeum* : *Bulharský vztah k Makedonii* [online]. 17. 1. 2009 v 23:56 [cit. 2009-01-17]. V češtině. Dostupný z WWW: < http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=474>.

sektářství, nesprávné politiky na vesnici, nedodržování zásad demokratického centralismu a z nacionalismu.

Bulharská vláda uvítala a respektovala vznik Makedonské lidové republiky v rámci jugoslávské federace. V této době však Bulharsko začalo opět oživovat „makedonskou otázku“. Stoupl i počet ozbrojených konfliktů na hranicích s Bulharskem, Rumunskem a Albánií. SSSR i ostatní lidově demokratické země postupně vypovídaly Jugoslávii spojenecké smlouvy. Následovalo přerušení hospodářských styků a nakonec i nedodání dávno zaplacených komodit ze SSSR a dalších zemí bloku.¹

Přijetím tzv. Bělehradské delegace 2. června 1955 byla překonána roztržka mezi Jugoslávií a Sovětským svazem a byly normalizovány jejich vzájemné vztahy, to se odrazilo i v bulharském vztahu k Makedonii. Bulharský lid uvítal výsledky normalizace vztahů. V první polovině 60. let se uskutečnilo několik bulharsko - jugoslávských setkání na nejvyšší úrovni, a to se velmi příznivě odrazilo ve vzájemných politických, hospodářských, kulturních a vědeckých vztazích. Součástí těchto jednání byla i makedonská otázka obě strany se shodly na tom, že je v této otázce třeba přistupovat s maximální trpělivostí.¹

Loajální komunismus – Bulharsko v letech 1953 – 1970

Stalinova smrt odstartovala dobu taní v Kremlu, která zasáhla i všechny satelitní země, včetně Bulharska. Na přelomu února a března 1954 se konal 6. sjezd Bulharské komunistické strany, mluvílo se zde hodně o tom, že ne všichni nekomunisté jsou nepřátelé. Bulharští předáci se začali předhánět v přesvědčování o nutnosti získat bývalé nepřátele pro Vlasteneckou frontu, samozřejmě tedy až po náležitě převýchově. Valko Červenkov kritizoval kariérismus, liberalismus, byrokratismus, egoismus a nadšeně prosazoval kolektivní práci a kolektivní vedení. V prosazování nutnosti změn zvláště vynikal Todor Živkov, tajemník ústředního výboru strany.²

---

¹ RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1.vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 348-349s. ISBN 80-7106-404-1.

² VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 442-443 s.

2. dubna 1956 zvolilo zasedání ústředního výboru Bulharské komunistické strany novým prvním tajemníkem T. Živkova. Novým předsedou vlády se stal Anton Jugov, Červenkov se musel spokojit s funkcí místopředsedy vlády a ministra, později byl zbaven i řízení práce politického byra. Za podpory konzervativců z Kremle a bulharských militantních kádrů rychle dobýval ztracené pozice. O rok později byl zvolen do politbyra a vnutil své chápání problémů i svou politickou linii jak Živkovovi tak i premiérovi Jugovi.¹

Za těchto podmínek se jen těžko prosazoval „nový kurs“, který byl schválený dubnovým plénem v roce 1956. Živkov ho musel prosazovat jednak proti vášnivému odporu Červenkova, ale i proti intrikujícímu Jugovi.¹

Po návratu z Pekingu v září 1958 Červenkov přesvědčil vedení Bulharské komunistické strany k „politice velkého skoku“ zcela v čínském stylu. Tato nová a celkem nesmyslná politická linie jen navazovala na usnesení 7.sjezdu bulharských komunistů z počátku července nazvané Opatření k rozpracování programu rozvinuté socialistické společnosti. Bulharští komunisté naplánovali zdvojnásobení průmyslové výroby v průběhu roku 1959 a ztrojnásobení do roku 1960, urychlení industrializace a splnění pětiletky za tři roky. V říjnu roku 1958 podepsali T.Živkov a W.Ulbricht společné komuniqué, kde odsoudili myšlenku „zvláštní cesty“ a potvrdili vedoucí postavení Komunistické straně Sovětského svazu. Tím si opět udobřili Moskvu. V lednu 1959 Živkov prosadil dekret o reorganizaci hospodářského managementu ve stylu nejnovějších Chruščovových reforem. Tyto reformy zahrnovaly obnovu zemědělství, vytvoření regionálních národohospodářských rad jako pokusu podnitit místní hospodářskou samostatnost, intenzivní bytovou výstavbu, technickou modernizaci průmyslu, zavedení starobních důchodů pro rolníky, zvýšení mezd pro pracující s nízkým mzdovým základem, změnou postoje ve vztazích se Západem, úpravou základních zákonů SSSR a přípravou nového programu strany. Chruščov chtěl vytvořit alespoň nějaké záruky proti přílišnému soustředění moci v jedněch rukou, proti dlouhému

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 443 s. ISBN 80-85983-82-6.

¹⁰ RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1.vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 508 s. ISBN 80-7106-404-1.

setrvávání ve vedoucích funkcích a proti stárnutí kádrů na všech úrovních. Na plenárním zasedání ústředního výboru Bulharské komunistické strany konané 28. až 29. listopadu 1961 Živkov informoval o výsledcích sjezdu sovětských komunistů. Červenkov byl opětovně vyloučen z politbyra, nakonec zůstal členem ústředního výboru, ale bez reálného vlivu. Tvrdé jádro stranického aparátu ho stále podporovalo. Nelibě neslo i sblížení sovětského svazu s Jugoslávií až nakonec prosadilo odložení sjezdu strany. Ten se konal v listopadu 1962 a přinesl definitivní Živkovovo vítězství. Na tomto sjezdu se mu dostalo plné podpory jak Chruščova, tak tajemníka ÚV KSSS Suslova. Živkov veřejně odsoudil čínské a albánské vedení a po sjezdu se nechal jmenovat premiérem. Svě pozice posílil i několika stoupenci Trajčo Kostova, kteří podlehli Červenkovi na přelomu let 40. a 50., tím si zajistil volné pole působnosti pro prosazování změn.¹

V letech 1962 až 1963 se vedly velké debaty o dalším osudu RVHP, Bulharsko stálo jednoznačně na straně Kremlu. A přitom řešilo stejnou otázku jako Rumunsko, a to jak transformovat agrární zemi v průmyslovou. Moskva považovala za věc prestiže Bulharsko za jeho náklonnost odměnit, v roce 1964 dostalo Bulharsko další sovětskou půjčku ve výši 530 miliónů rublů na podporu nové šesti letky.¹

Předsedou prezidia Lidového shromáždění se dne 23. dubna 1964 stal Georgi Trajkov.¹

V roce 1962 se Todor Živkov stal nejen předsedou BKS, ale i předsedou vlády. Obě funkce tak byly spojeny v jedné osobě. Po parlamentních volbách konaných v roce 1965 byl Živkov konečně na vrcholu moci. Zbavil se hlavních protivníků a měl veškerou moc ve svých rukou. Koncem desetiletí inicioval změnu ústavy a stal se tak prezidentem. Zvláštního postavení se dostalo i jeho dceři Ludmile, která se stala hlavní osobou pro vědu a kulturu v novém Národním výboru pro umění a kulturu, který byl na sjezdu potvrzen jako státní orgán nahrazující zrušené ministerstvo kultury. Nová vláda učinila pokrok i v oblasti vztahu k národnostním menšinám. Při Živkovově návštěvě Turecka, která se konala 20. až 26. března 1968 podepsali Živkov a Suleyman Demirel emigrační dohodu. Tato dohoda měla umožnit

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 443-445 s. ISBN 80-85983-82-6.

slučování rodin Turků, kteří opustili Bulharsko před rokem 1952. Bulharská strana předpokládala, že za těchto podmínek odejde do Turecka dalších 30 000 etnických Turků.¹

Největší problém i nadále představovala ekonomika. V lednu roku 1964 vláda schválila „novou soustavu řízení národního hospodářství“, která měla být pokusem o nápravu ne příliš úspěšné čtvrté pětiletky. „Nová soustava“ se začala experimentálně zavádět ve vybraných podnicích od dubna 1964. Jejimi hlavními předpoklady bylo lepší využití plánování, větší využívání ekonomických stimulů a lepší organizaci a řízení. V dubnu 1965 prohlásil Živkov na plenárním zasedání ústředního výboru Bulharské komunistické strany, že se země nachází v „nové etapě společensko ekonomického a politického rozvoje, etapě rozvinuté socialistické společnosti“. Statistiky prokázali, že byla čtvrtá pětiletka z let 1962-1966 úspěšná. Zemědělská výroba stoupla jen o 23%, ale zato průmyslová o 142%. Pátá pětiletka měla tedy Bulharsko přeměnit v hospodářsky vyspělý průmyslový stát se soběstačnou průmyslovou výrobou.¹

Druhá polovina let 60. byla obdobím „zdokonalování nové soustavy řízení“. V roce 1969 vláda vypracovala statut státních podniků a několik tisíc podniků začlenila do 66 státních hospodářských sdružení, která se tak měla stát základní jednotkou v průmyslu. V čele těchto sdružení byly hospodářské výbory, které měly právo rozhodovat o všech základních otázkách chodu podniku. Obdobný proces proběhl i v zemědělství, počátkem 70.let bylo původních 795 družstev a 148 státních statků sloučeno ve 170 zemědělsko-průmyslových komplexů.¹

Na počátku 70.let bylo možné konstatovat oproti roku 1965 zvýšení průmyslové výroby o více než polovinu a zemědělské o čtvrtinu. V této době vzrostly i reálné příjmy obyvatel a úspěchy zaznamenalo i zdravotnictví, bytová výstavba a poskytování služeb.¹³ Bulharsko ale i nadále zůstávalo chudou zemí.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 446-447 s. ISBN 80-85983-82-6.

Bulharsko za Živkovského absolutismu

Na 10.sjezdu Bulharské komunistické strany v roce 1971 byl vytyčen, přesně podle sovětského vzoru, ambiciózní program výstavby „rozvinuté socialistické společnosti jako nejvyššího stupně socialismu“. Vedení bulharských komunistů nekriticky přijímalo sovětské politické a ekonomické metody a ve své loajalitě zašlo tak daleko, že nabízelo Moskvě připojení vlastní země k SSSR v podobě další svazové republiky. Moskva by tímto spojením nic nezískala, Bulharsko bylo už více než 20 let jejím věrným vazalem a tímto sjednocením by si spíše způsobila mezinárodní problémy. T těchto důvodů nikdy ke spojení obou zemí nedošlo. Západní noviny někdy psaly o Bulharsku jako o „dobrovolné 16. svazové republice“ nebo jako o „NDR na Balkáně“.¹

Bulharsko na přelomu let 70. a 80. dospělo k totálnímu hospodářskému úpadku a komplexní společenské krizi. Sílící ekonomické problémy zpočátku neohrozili pozici generálního tajemníka strany.¹

Počátkem desetiletí se ve Varně projeví jisté opoziční nálady. T. Živkov provedl čistku nejen v místní organizaci, ale i mezi svými dlouholetými spolupracovníky. Díky této čistce musel odejít například dosavadní premiér Stanko Todorov na méně významnou funkci předsedy parlamentu a postupně ztratil místo i v politbyru a sekretariátu ústředního výboru strany. V roce 1983 o své funkce přišel člen politbyra Alexandr Lilov a o pár let později tajemník ústředního výboru Stojan Michajlov.¹

Sovětská přestavba uvolnila cestu reformním snahám i v Bulharsku. V roce 1985 vznikla nezávislá odborová organizace Podkrepa (podpora), o tři roky později Nezávislé hnutí na obranu náboženských práv, Klub pro glasnost a ekologii a skupina Ekologlasnost. Nejprve se Státní bezpečnost snažila s úspěchem zabraňovat činnosti těchto organizací, koncem 80. let začal postupně režim slábnout a represivní zásahy ztrácely na účinnosti.¹

Todor Živkov předložil v roce 1987 na plenárním zasedání ústředního výboru Bulharské komunistické strany ke schválení Základní koncept výstavby socialismu

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 617-618, 620-621 s. ISBN 80-85983-82-6.

v Bulharsku. Jednalo se však jen o souhrn nových frází o staronových opatřeních, která by uskutečňovali „staří“ lidé. Nadále probíhala cenzura a dohled stranických orgánů nad sdělovacími prostředky. Živkov opět přišel s reformami, na kterých byla patrná absence tržních vztahů a monopol centrálního plánování. Posledním pokusem o reformu bylo v lednu 1989 rozhodnutí ústředního výboru strany o podnicích.¹ Krize se projevila poklesem životní úrovně obyvatelstva. V roce 1989 se velké počty obyvatel ocitly na pokraji sociálního minima a mnoho z nich žilo ve skutečné chudobě a bídě. Nespokojenost s režimem byla znát v celé společnosti a původní protizivkovská kritika vyústila v odsouzení celého systému.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 621, 727 s. ISBN 80-85983-82-6.

III. Politická a sociokulturní analýza

Politická situace v komunistickém Bulharsku

Politika Bulharských komunistů byla stalinistickou politikou. Vazba mezi oběma státy byla velice silná. Opozice byla prakticky zlikvidována a vedoucí silou v zemi se stala BKS v čele s G.Dimitrovem. Byla schválena nová socialistická ústava zahájila se kolektivizace a proběhlo znárodnění. Ekonomika byla centrálně plánovaná a trh plně kontrolována. Velkým úsilím lidu byla prováděna industrializace doposud rolnické země. Po doby vlády Todora Živkova se politické poměry v zemi ustálily a stále se zvyšovala životní úroveň. Komunistický režim Todora Živkova nakonec doplatil na svou nepružnost a důsledky centrálně plánované ekonomiky. Todor Žižkov byl 10. listopadu 1989 vyloučen politbyrem, byl donucen odstoupit a byl postaven před soud. Pád komunistického režimu Todara Živkova padl současně celým komunistickým bloku ve Východní Evropě.

V prosinci se BKS vzdala vedoucí úlohy přiznané jí ústavou a přejmenovala se na Bulharskou socialistickou stranu (BSS). V následujících volbách sice zvítězili opět komunisté, ale byly nuceni počítat se spoluprací s opozicí.

Pohled na život v komunistickém Bulharsku

Společnost prožívala zvláštní paradox. Na jedné straně se projevovalo jakési oficiální vědomí, na straně druhé neoficiální vědomí všedního dne. Pokud se lidé cítili být v prostředí, které to vyžadovalo, chovali se jak od nich režim očekával. V soukromí, nebo v prostředí, kde se cítili být „mezi svými“ se chovali normálně.¹

Kulturní život v komunistickém Bulharsku

Po komunistickém převratu došlo k obrovské ideologizaci bulharské vědy a kultury. Umění a kultura byly vnímány jako prostředky ideového působení totalitního systému, ale i přes to se na mnohých místech podařilo udržet tradice humanismu, typické pro bulharskou kulturu. V této době se zrodila i moderní poetiky, v ale převažovalo dogma v podobě „zobrazení současného člověka“.²

---

¹ SCHLEGEL, Hans – Joachim. Podvratná kamera. Nakladatelství Malá skála, Praha, 2003. 213s.ISBN 80-86776-00-X.

Po pádu komunismu se v Bulharsku začínají objevovat nové subjekty, jde většinou o soukromé kulturní instituce, alternativní profesní sdružení, nadace, náboženské obce apod.¹

IV. Pád komunismu v ČSSR a Bulharsku

Pád komunismu v ČSSR

V pátek 17. listopadu 1989 začala tzv. sametová revoluce, která ukončila více než čtyřicetiletou vládu komunistické strany a dala tak signál ke znovuoobnovení pluralitní demokracie v Československu.²

Pražští funkcionáři Socialistického svazu mládeže (SSM) informovali již v říjnu městský výbor KSČ v Praze, že na 17. listopad připravují manifestaci československých vysokoškoláků k uctění památky Jana Palacha. Z politických důvodů nemohli komunističtí funkcionáři manifestaci nepovolit, ale také nehodlali připustit, aby se z ní stala demonstrace proti režimu. Na tento den vyhlásili mimořádnou bezpečnostní akci, místní správy SNB dostali příkaz zajistit klid a pořádek. K akci SSM se připojili nezávislí studenti a svazáci, čímž byla jejich demonstrace legální. Demonstrace se účastnilo na 50 000 účastníků. I přes pokojný průběh demonstrace byla demonstrace rozehnána. Studenti uměleckých škol se poté rozešli do pražských divadel, kde debatovali o událostech a žádali o podporu herce. Začalo se uvažovat o stávce jak v divadlech tak na Vysokých školách.³

Již druhého dne se začali projevovat události 17. listopadu na psychice obyvatel. Lidé se začali spontánně shromažďovat v ulicích a mnozí z nich, i komunisté, byli pohoršeni způsobem zásahu pořádkových sil. Na shromáždění v realistickém divadle byla navržena týdenní stávka na podporu studentů, kteří ji již vyhlásili. Byla také navržena dvouhodinová generální stávka na 27. listopadu od 12 od 14 hodin. Začala se také šířit zpráva o údajné smrti Martina Šmída. Psychologický dopad této dezinformace byl významný, zvláště pro mimopražské studenty a občany vůbec,

---

¹ RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1.vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 434 s. .ISBN 80-7106-404-1.

² SUK, Jiří. Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985 – 1990. 1.vyd. Vydal ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999. 98s.ISBN 80-85270-88-9.

³ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 723-724 s. ISBN 80-85983-82-6.

kteří do této chvíle brali události 17. listopadu jen jako další demonstraci v Praze. Ministryně školství oznámila 19. listopadu nalezení studenta Martina Šmída, čímž dementovala informaci o jeho smrti.¹

Toho dne se v bytě Václava Havla sešli členové nezávislých iniciativ a výsledkem jejich jednání bylo ustavení Občanského fóra. V ustavení žádali odstoupení nejkorumpovanějších politiků, propuštění politických vězňů a podporu avizované generální stávky. V Bratislavě v této chvíli vzniká hnutí Veřejnost proti násilí.¹

20. listopadu se většině pražských vysokých škol podařilo zahájit stávku. Komunistická strana Československa vydala prohlášení, že dialog nemůže být veden v atmosféře emocí, vášní a protisocialistických vystoupení. Odpoledne lidé zaplnili náměstí po celé republice, na Václavském náměstí se sešlo přes 100 000 občanů, v Brně asi 40 000. Dalšího dne se přidaly ke stávce i zbývající Vysoké školy, ve stávce tak už byly školy na celém území Československa. Na Václavském náměstí proběhla první manifestace Občanského fóra. Byly povolány Lidové milice, ale vrchní velitel Miloš Jakeš je následně odvolal. V Bratislavě se sešlo na 100 000 lidí, ke kterým promlouvali Milan Kňažko a Ján Budaj.¹

23. listopadu se sešla nejpočetnější demonstrace na Václavském náměstí.¹

Následujícího dne zasedal ÚV KSČ celý den. Miloš Jakeš pak v 19 hodin oznámil, že on i celé vedení strany dávají své funkce k dispozici. Radost však byla předčasná, většina lidí totiž ve vedení strany zůstala. Federální vláda udělala první vstřícný krok opozici a to vyslovením se pro doplnění dosud čistě komunistického kabinetu o nestraníky a členy dalších stran. Na Letné se sešlo na manifestaci Občanského fóra asi 80 000 občanů.¹

27. listopadu proběhla mezi 12 a 14 hodinou generální stávka po celé republice pod hlavním heslem „Konec vlády jedné strany“. Zapojilo se do ní na 75% občanů. Za cíl vyhlásilo Občanské fórum vypsání svobodných voleb, navrhlo ukončení generální stávky a přechod do stávkové pohotovosti, požadavky Občanského fóra se začínaly plnit. Ladislav Adamec navrhl přípravu zásadní rekonstrukce vlády do 3.12. Federální shromáždění spolu s předsednictvem ÚV KSČ jednomyslně zrušilo

---

¹ SUK, Jiří. Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985 – 1990. 1.vyd. Vydal ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999. 98-101 s.ISBN 80-85270-88-9.

ústavní článek o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti. Ministerstvo školství zrušilo výuku marxismu – leninismu na Vysokých školách.¹

Po představení nové vlády Ladislavem Adamcem 3. prosince, bylo jasné že komunisté nepochopili závažnost situace, v jaké se nacházeli. V nové vládě mělo být 15 komunistů, 1 lidovec, 1 socialista a 3 nestraníci. Občanské fórum vyhlásilo další generální stávkou na 11. prosinec. Následující den se konala v ulicích demonstrace proti složení nové vlády, herci a studenti pokračovali ve stávce. Poprvé od událostí 17. listopadu vystoupil v televizi Gustav Husák.¹

7.12. rezignoval Ladislav Adamec na svůj post. Předsednictvo ÚV KSČ vyloučilo Milouše Jakeše a Miroslava Štěpána ze strany ze hrubé politické chyby při řešení celospolečenského napětí, zvláště událostí 17. listopadu. Sestavením nové vlády byl pověřen první místopředseda Marián Čalfa.¹

V dalších dnech probíhala jednání u kulatého stolu o složení nové vlády. Nakonec bylo rozhodnuto že bude složena z 10 komunistů, 2 socialistů, 2 lidovců a 7 nestraníků. 10. prosince jmenoval prezident Gustav Husák novou vládu národního porozumění a hned poté abdikoval. Na Václavském náměstí byla oznámena kandidatura Václava Havla, byl zvolen prezidentem 29. prosince. Alexandr Dubček se stal předsedou Federálního shromáždění. Vláda národního porozumění fungovala jako prozatímní až do vypsání svobodných voleb.¹

Na jaře byl pozměněn název státu nejdříve 29. března na Československou federativní republiku, později 22. dubna byl název pozměněn na Českou a Slovenskou federativní republiku (ČSFR).¹

V červnu 1990 se konaly první svobodné volby. Občané si po 40 letech mohli vybírat z několika desítek politických subjektů. Ve volbách zvítězilo Občanské fórum s 51% hlasy, komunisté získali 13% hlasů. Na Slovensku zvítězila Veřejnost proti násilí.¹

---

¹ SUK, Jiří. Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985 – 1990. 1.vyd. Vydal ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999. 103-110, 126, 135-136 s. ISBN 80-85270-88-9.

Pád komunismu v Bulharsku

Žižkov se snažil i nadále udržet režim v zemi, díky těmto snahám se z Bulharska stávala anomálie, podobně jako z NDR, Československa a Rumunska.¹

Turecká otázka měla v této chvíli také důležitou roli, byla někdy přirovnávána k pohybu východoněmeckých občanů po střední Evropě z hlediska svého vlivu na osudy režimu. Řešení turecké otázky bylo vnímáno v zahraničí jako barbarské a mělo za následek některé velmi praktické potíže. Jedním z příkladů mohou být ubývající šance na získání zahraničních úvěrů na nápravu bulharské ekonomické a hospodářské katastrofy. Oba faktory rostly ve spojitosti se sílícím opozičním hnutím, které začínalo vytvářet významnou společenskou alternativu současného režimu.¹

Od začátku roku nadále pokračovaly policejní represe proti opozici ve formě nárazových zatýkání mezi jednotlivými skupinami. Potlačováním opozice se režim zároveň zbavoval i tureckého problému. Z protestů se ale mezitím stala „renomovaná“ činnost.¹

Žižkov nadále nehodlal ustoupit, i když během státní návštěvy v Moskvě 23. června bylo patrné, že s ním již není počítáno v čele Bulharska. Těmto signálům nechtěl rozumět, ale našli se i tací, kteří pochopili, že hlavní překážkou změny je právě generální tajemník. Hlavním představitelem těchto lidí byl Petar Mladenov, který byl ve funkci ministra zahraničí již od roku 1971. Mladenov chtěl nejvíce řešit katastrofální mezinárodní postavení Bulharska a rozhodl se jednat proti Žižkovovi. První příležitost se naskytla při zasedání Ekologického fóra, pořádaného OBSE. Tato konference začala 16. října, 26. října zorganizovala bulharská Ekoglasnost v centru Sofie krotkou protestní akci, policie její účastníky zmlátila přímo před očima zahraničních delegátů a novinářů. Mezinárodní ohlas na tuto událost byl pro Bulharsko zdrcující a dal dobrý důvod vnitrostranické opozici k rozhodujícímu kroku. První krok učinil Mladenov, když 24. října zaslal vedení strany dopis, ve kterém podrobil ostré kritice Žižkovovy metody řízení státu a některé z nich označil jako hrubé porušení stávajících zákonů. Tento dopis byl adresován členům a kandidátům politbyra a členům ústřední kontrolní a revizní komise.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 727-728 s. ISBN 80-85983-82-6.

V Bulharsku nikdy nebylo tolik výrazných reformních osobností jako tomu bylo u většiny zemí komunistického bloku, revolta v komunistické straně se projevovala spíše jako vzpoura nižších funkcionářů a řadových členů. Živkov se nejdříve snažil těmto snahám čelit, a proto se veřejně vyslovil 29. října pro znovuoobnovení pluralismu. Ke slovu se ale stále více hlásily i nekomunistické opoziční skupiny a organizace.¹

Hlavním problémem bulharské opozice byla již od počátku její roztržštěnost. Jen do poloviny roku 1989 vzniklo na 70 nových stran a organizací. Část vytvořila Svaz demokratických sil na počátku prosince 1989, který sdružoval 17 organizací, neznámější z nich byly Ekoglasnost, Podkrepa, zemědělský svaz, strana zelených, sociálně demokratická a radikální strana. Předsedou tohoto svazu se stal spisovatel Željko Želez. 3. listopadu předala Ekoglasnost parlamentu protestní petici, kterou podepsalo na 12 000 občanů, požadující zahájení změn ve vedení společnosti.¹

Mladenov odcestoval na státní návštěvu Čínské lidové republiky 5. až 6. listopadu, při návratu zamířil do Moskvy, kde zřejmě dostal svolení k odstranění Živkova z vedení. Tento útok na generálního tajemníka byl zahájen oklikou 6. listopadu vyloučením jeho nejbližších spolupracovníků z politbyra. Vyvrcholil 10. listopadu Živkovovou rezignací na své stranické a státní funkce, ve kterých ho nahradil Mladenov. Živkov ještě napsal poslední zprávu politbyru, ve které přiznával své omyly a vyzval nové vedení k zahájení skutečných reforem, jako dobrou cestu navrhl rozdělení moci mezi vládu a stranu. Posloužil však ještě nové vládnoucí garnituře jako odrazový můstek pro zlepšení jejich image. Byla zahájena negativní kampaň proti celé jeho éře, která měla vyzvednout skupinu reformátorů okolo Mladenova. Poté následovalo teprve jeho vyloučení z ústředního výboru 8. prosince 1989 i s 26 jeho nevěrnějšími.¹

V této době se ztratila i dřívější apatie a poslušnost „mlčícího lidu“. 18. listopadu 1989 vyrazilo 50 000 demonstrantů do ulic hlavního města, byla to po dlouhé době spontánní akce nepořádaná komunisty. Demonstranti požadovali svobodné volby a demokracii.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 729-730 s. ISBN 80-85983-82-6.

Bulharská komunistická strana procházela velkými změnami. Radikálně reformní část postupně prosadila změnu strany na demokraticko - socialistickou, tedy Bulharskou socialistickou stranu. Tato nová strana se zřekla dosavadní komunistické hantýrky, teze o diktatuře proletariátu, vedoucí úlohy strany i dosavadní symboliky srpu s kladivem a pěticípou hvězdou a nahradila je rudou růží. Díky silným levicovým tradicím, zejména na venkově, a i díky pružnosti nového vedení v čele s Mladenovem, zůstávala i nadále socialistická strana nejsilnější a nejaktivnější politickou silou v Bulharsku. Bulharští postkomunisté přijali i myšlenku národního porozumění a iniciovali rozhovory u kulatého stolu s opozicí o budoucnosti Bulharska a jeho uspořádání na bázi pluralitního demokratického režimu a zajištění občanských práv a svobod pro všechny. Dalšími hlavními otázkami jednání byly svobodné volby a vytvoření nové ústavy. Návrh socialistů na vytvoření koaliční vlády však opozice odmítla. Bulharská společnost byla rozdělena na příznivce SDS (Svaz demokratických sil) a příznivce BSS (Bulharské socialistické strany).¹

Volby do jednokomorového parlamentu (Velkého národního shromáždění) se konaly ve dvou kolech 10. a 17. června 1990, v prvním kole se volilo 200 poslanců poměrným způsobem a kole druhém dalších 200 většinovým systémem. I když zvítězili socialisté, z čehož byla opozice značně zklamaná, komunismus v Bulharsku skončil.¹

Úspěch postkomunistů v Bulharsku je vysvětlován tím, že pro „balkánské“ Bulharsko svoboda nikdy neměla a nemá takový význam jako pro středoevropské země. Ve srovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi nebyli komunisté v Bulharsku považováni za vnucenou formu vlády. Po válce získali sympatie hlavně díky svým schopnostem a dlouho byli považováni za alternativu poměrům, které v Bulharsku vládly od červnového převratu v roce 1923. Moskva také nikdy nemusela v jejich prospěch zasahovat stejným způsobem jako ve střední Evropě. Postkomunisté vyhráli volby, ale rozvržení sil v parlamentu bylo takové, že návrat k diktatuře nebyl možný. Základní předpoklad pro vývoj demokratické země tak byl zajištěn stejně jako v ostatních postkomunistických zemích.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 730-731 s. ISBN 80-85983-82-6.

Prosazování dohody se projevilo již ve volbě nového bulharského prezidenta. Tím se po několika týdnech sporů 2. srpna 1990 stal opoziční Želju Želev, v polovině září pak jmenoval socialistu Andreje Lukanova premiérem, který na počátku října vytvořil kabinet složený výlučně z ministrů jeho strany. Opozice nechtěla spolupracovat s touto vládou. Lukanov však byl odhodlán prosadit tyto kandidáty, trval na tom že jde o odborníky, kteří se nebudou ohlížet na jakékoli stranické zájmy. Příklon k apolitickému pragmatismu, který byl důsledkem jak voleb, tak i mimořádně závažných potřebných změn ve všech sférách společnosti, dokládal definitivní zánik starého režimu, nad rodící se demokracií a blahobytem se zatím stále vznášely otazníky.¹

---

¹ VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 731-732 s. ISBN 80-85983-82-6.

V. Reflexe revolučních událostí

v českém/československém tisku

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak český/československý periodický tisk reflektoval revoluční události v Bulharsku. Články, ze kterých jsem ve výzkumné části vycházela, jsou u všech periodik, tedy Rudého práva, Mladé fronty, Lidové demokracie a Pravdy, z období října 1989 – června 1990.

Ve všech denících jsem celkem našla 616 článků zmiňujících se o Bulharsku, z toho 275 se tématicky zabývalo revolučními událostmi.

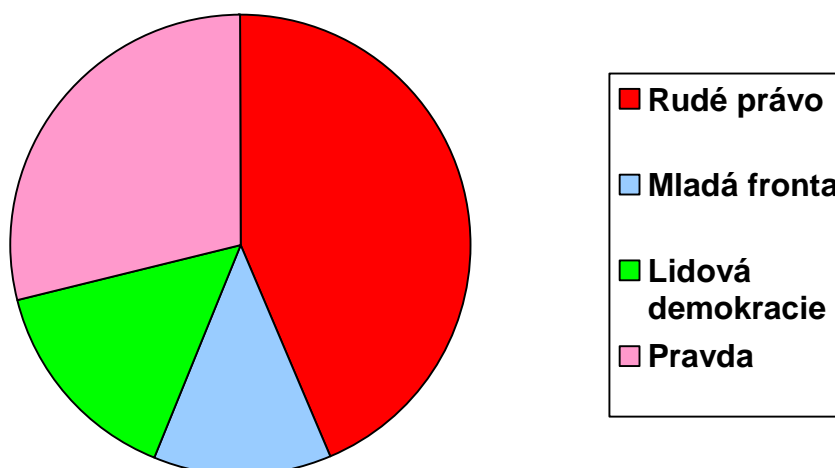
Nasbíraný materiál jsem nejprve rozdělila do dvou základních skupin, na články zabývající a nezabývající se přímo revolučními událostmi.

Obě skupiny jsem roztřídila podle jednotlivých témat na :

- 1) Změny v BKS, vnitřní politika; Jednání u kulatého stolu; Akce proti režimu; Opozice; Živkov.
- 2) Zajímavosti; Mezinárodní vztahy; Turecko – bulharské vztahy; Životní prostředí; RVHP.

Jako první výzkumné hledisko jsem zvolila poměr počtu článků podle témat v jednotlivých denících. Druhé hledisko bylo jakým druhem žurnalistického žánru deníky témata nejčastěji zpracovávaly a v jakém rozsahu. Další, na co konkrétně se v jednotlivých tématech deníky nejvíce zaměřují.

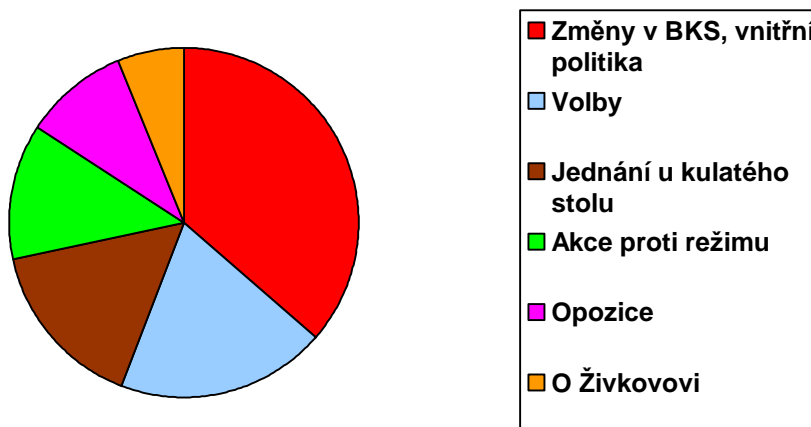
Graf 1: Poměr celkového počtu článků dle jednotlivých deníků

5a, Rudé právo

V Rudém právu jsem našla 268 článků týkajících se Bulharska, 113 z nich se zabývalo revolučními událostmi, zbývajících 155 článků se zaměřovalo spíše na zajímavosti z dění ve státě a na mezinárodním poli.

Graf 2: Počet článků zabývajících se revolucí podle témat

Nejvíce článků - celkem 41 se tématicky zabývalo snahami Bulharské komunistické strany uskutečnit různé změny. Na jedné straně šlo o přeměnu úlohy BKS při řízení státu, související hlavně se sociální politikou a postavením strany ve státě. Na straně druhé pak stojí snahy o změny přímo v BKS. Ty se nejčastěji projevovaly v personálním obsazení určitých pozic ve straně nebo státním aparátu a ve vývoji a proměnách strany během těchto revolučních měsíců. Tyto témata byly v Rudém právu nejčastěji zpracovávány jako obsáhlé reportáže nebo komentáře k jednáním strany a usnesením z těchto jednání. Našlo se i několik krátkých zpráv o vývoji a zajímavostech ve straně.

Druhým nejpočetnějším tématem jsou svobodné volby s 22 příspěvky. Odrážejí jednání BKS s opozicí o průběhu voleb a jejich způsobu. Realisticky a detailně popisují jejich samotný průběh a výsledky i akce, které v této souvislosti vyvolal lid s opozicí. Na závěr nastiňují politický vývoj po volbách, ve kterých vyhrála Bulharská socialistická strana (dříve BKS). Většinou jde o krátké zprávy zachycující jednotlivé okamžiky a data související s volbami. Nechybí však ani rozsáhlejší polemiky o šancích jednotlivých stran na vítězství a rozsáhlejší sloupky, které rozebírají jednotlivé události a atmosféru v zemi v souvislosti s volbami.

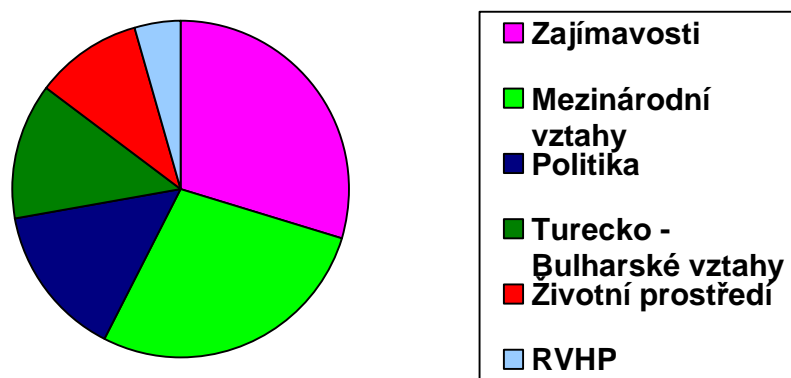
Ve chvíli, kdy se v zemi rozhodovalo o budoucím státním zřízení a o celkových změnách ve společnosti, se uskutečňovalo mnoho jednání komunistů s opozicí u kulatého stolu. Těmito jednáními se zabývalo 18 článků. Ty velice dobře odrážejí skutečný vývoj jednání BKS s opozicí. Několika krátkými komentáři deník stručně shrnuje výsledky jednotlivých jednání. Rozsáhlejší reportáže naopak detailně popisují průběh a celkový vývoj těchto jednání.

O akcích proti režimu se zmiňovalo jen 14 zpráv, ty popisovaly lidové a opoziční demonstrace a mítinky proti režimu. Pouze dvě z nich se zabývaly akcemi proti režimu v médiích, a to konkrétně jedna ve Svobodné Evropě antisocialistickou kampaní. Celkem přesně dokumentovaly počty demonstrantů, celkový průběh akcí, náladu mezi demonstranty i závěry z těchto akcí, popřípadě následné návrhy na řešení ze strany státního aparátu. Články popisující demonstrace byly spíše kratšími reportážemi, které se snažily zachytit atmosféru a informovat o události.

Celkem 11 článků se zmiňovalo o opozici a různých nezávislých sdruženích, která v této chvíli v zemi vznikala. Hlavními tématy bylo formování opozice, její postoj k situaci v zemi a programy přeměny společnosti. Téma bylo zpracováno rozsáhlejšími i kratšími zprávami.

Todoru Živkovovy se věnovalo 7 krátkých zpráv, šlo většinou o soudničky z probíhajícího soudního procesu s ním a krátké zprávy o jeho zdravotním stavu.

Graf 2: Počet článků nezabývajících se revolucí podle témat

Celkem 46 článků se zabývalo různými zajímavostmi z dění v zemi, mnoho článků se týkalo i mezinárodních vztahů Bulharska s ostatními zeměmi (celkem 43), dalším

tématem s 23 články je politika státu, hlavně sociální politika a články obsahující různé statistiky, úvahy a rozhovory týkající se vnitřní politiky státu.

Vývoj turecko – bulharských vztahů velmi ovlivňoval i politický vývoj v zemi, a zvláště její postavení na mezinárodním poli. Toto téma nám přibližuje 20 článků dobře popisujících skutečný vývoj vztahů obou stran a akce s ním související.

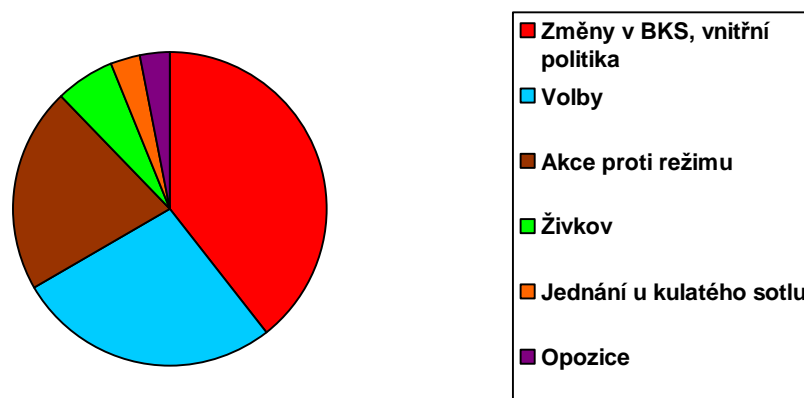
V Sofii se uskutečnilo několik mezinárodních setkání, ve kterých se přední politické špičky té doby snažili najít východiska pro řešení problémů životního prostředí. Tomuto tématu se věnuje 16 článků.

Jednáním o budoucnosti Rady vzájemné hospodářské pomoci Rudé právo věnovalo 7 rozsáhlejších pojednání. Popisují průběh a vývoj jednotlivých jednání a jejich výsledky.

5b, Mladá fronta

V deníku Mladá fronta bylo ze všech deníků nejméně článků o Bulharsku. Nasbírala jsem v něm celkem 78 článků, z toho jen 33 článků se zabývalo tématy souvisejícími s revolučními událostmi, zbývajících 45 článků se v tématech věnovalo vnitřní politice státu, zahraniční politice, turecko – bulharským vztahům apod.

Graf 4: Poměr četnosti článků zabývajících se revolucí podle témat

Témata související se změnami v komunistické straně Bulharska a jejím přístupem ke změnám zaujímají první místo také v Mladé frontě. Objevilo se jich celkem 13. Články o vývoji strany, jejich jednáních a sjezdech, měly podobu spíše kratších reportáží, jen v několika případech se objevil rozsáhlejší komentář týkající se usnesení z jednání BKS o situaci v zemi, nebo programového prohlášení strany.

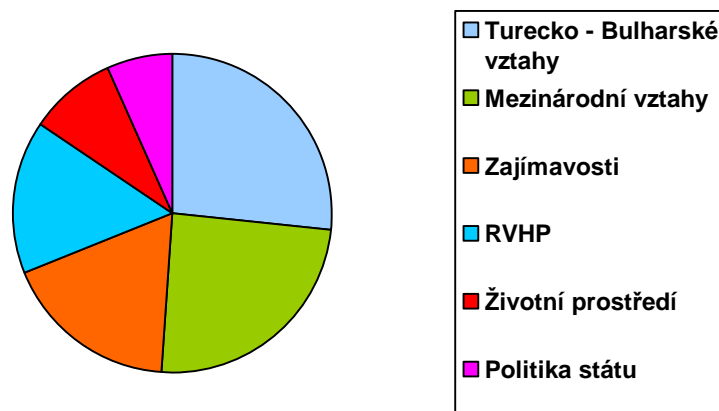
Druhým nejčastějším tématem byly volby. Zpracovávaly se krátké zprávy reflektující jednotlivé události související s volbami, ale hlavně rozsáhlejší úvahy o možných výsledcích voleb a o jejich průběhu.

Dalším důležitým tématem bylo zobrazení revolučních událostí. Články o demonstracích, mítincích opozice, úvahách o situaci a postoji médií. Článků bylo 7 a podobaly se spíše kratším zprávám o událostech. Psalo se v nich o mítincích proti Bulharské komunistické straně a vládě na podporu urychlení změn a přechodu k demokratickému zřízení v zemi.

Osudu Živkova po převratu se věnují jen 2 krátké zprávy. Ty popisují jeho zdravotní stav a soudní proces, který s ním byl po revoluci zahájen.

Zmínky o opozici se vyskytly jen v několika krátkých sloupcích. Ty se zaměřují na stručný popis formující se opozice a její základní postoje k řešení situace v zemi. Témata související s jednáním BKS s opozicí u kulatého stolu stručně odráží několik krátkých reportáží z jednání a pár kratších komentářů k jejich výsledkům.

Graf 5: Počet článků nezabývajících se revolucí podle tématu

Největší poměr zaujímají články s tématem turecko – bulharských vztahů, celkem 12 článků. Na druhém místě s počtem 11 příspěvků jsou většinou rozsáhlejší reportáže z různých mezinárodních jednání a kratší zprávy a komentáře k událostem s mezinárodním dopadem.

Různými zajímavostmi ze společenského dění, kultury a sportu se zabývalo 8 článků.

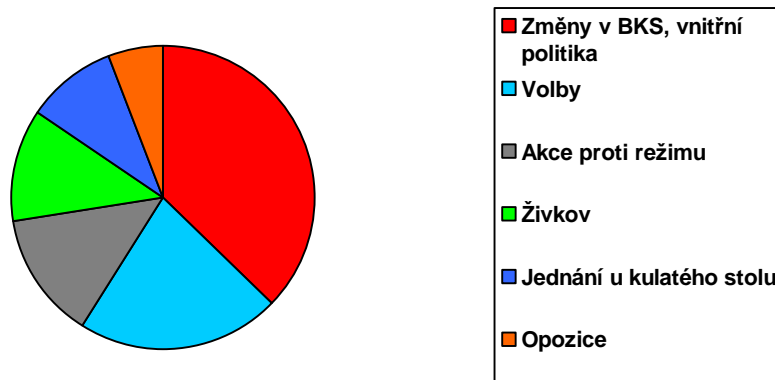
Jednáními o budoucnosti RVHP a jejich výsledcích vyšlo 7 rozsáhlejších reportáží z těchto jednání. Tématikou životního prostředí se zabývaly jen 4, zato obsáhlejší sloupky. O vnitřní politice Bulharska se objevily pouze dvě krátké poznámky.

5c, Lidová demokracie

Lidová demokracie obsahovala celkem 92 článků o Bulharsku. Z toho revoluční tematiku zpracovávalo 51 článků a 41 odráželo spíše vnitřní politiku státu, mezinárodní vztahy a různé zajímavosti.

Graf 6: Počet článků zabývajících se revolucí podle tématu

O postojích Bulharské komunistické strany k situaci v zemi, o jejich návrzích na změny, dlouhých jednáních strany, jejich výsledcích a o změnách uvnitř strany pojednává 19 článků. Jde o několik kratších zpráv, ale většinou o obsáhlejší reportáže popisující průběh jednotlivých jednání strany, oficiální postoje BKS k situaci a personální změny ve straně.

Vyústění revolučních událostí realisticky popisuje 11 článků. Týkají se průběhu příprav voleb a jejich průběhu samotném. Jedná se o obsáhlejší reportáže a komentáře s touto tematikou. Jedna z kratších reportáží dobře odráží postoj opozice k výsledkům voleb. Autor v ní uveřejňuje vyjádření mluvčího SDS (Svazu demokratických sil) G. Spasova. V něm je uvedeno, že opozice nemůže přistoupit na vytvoření koaliční vlády, protože by to znamenalo zradu jejich zájmů. Vláda národního souhlasu by podle něj zbavila Bulharska opozice, která je základem parlamentní demokracie. Dále dodal, že SDS byl svým programem připraven převzít odpovědnost za budoucnost Bulharska. Politické řízení země, její hospodářství, sociální zabezpečení a kulturní rozvoj by sladil se zásadami demokracie, ale tržní hospodářství na základě státního vlastnictví není nic jiného, než ztělesnění státu v jeho staré feudální úloze uvedl možnosti dalšího politického vývoje.¹

¹ viz. Přílohy Obr.28

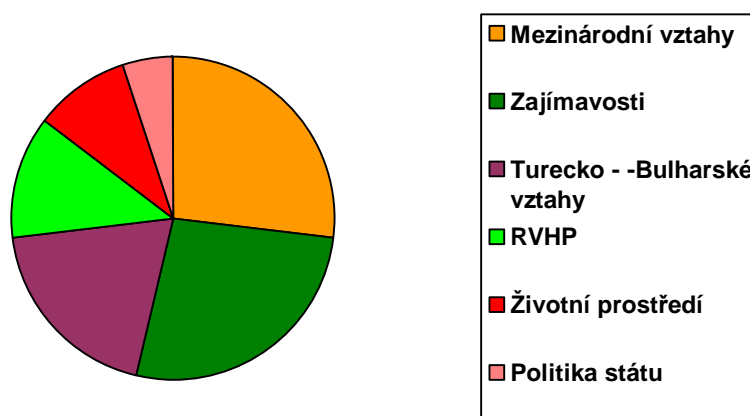
Akcím proti režimu se věnuje 7 spíše kratších reportáží o demonstracích a akcích opozice. Ty velmi dobře zachycují jednotlivé požadavky lidu a opozice a jejich vývoj.

Osud Todora Živkova a průběh soudu s ním reflektuje 6 krátkých soudniček a zpráv o jeho zdravotním stavu.

Průběh jednání komunistů s opozicí u kulatého stolu zachycuje 5 obsáhlejších reportáží z těchto jednání.

V deníku se objevily pouze tři krátké sloupky zmiňující se o formování opozice a jejím postoji k situaci.

Graf 7: Počet článků nezabývajících se revolucí podle tématu

Tématem mezinárodních vztahů se zabývalo 11 většinou obsáhlejších reportáží. Stejný počet článků se zabýval zajímavostmi ze sportu, kultury a místního dění.

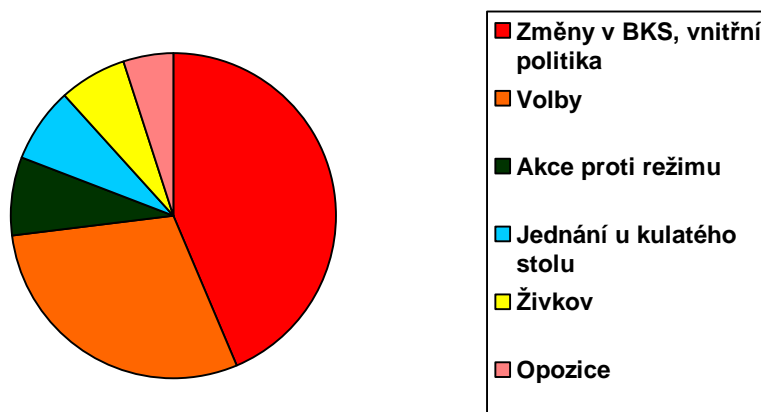
Turecko – bulharské vztahy jejich vývoj a události s nimi související popisuje 8 většinou obsáhlejších sloupků. Jednáními o budoucnosti RVHP se zabývá pouze 5 rozsáhlejších reportáží z těchto jednání. V deníku se vyskytují pouze 4 rozsáhlejší reportáže z mezinárodních jednání o problémech životního prostředí.

Vnitřní politice státu byly věnovány jen dvě kratší zprávy, zabývající se celkovou situací v zemi.

5d, Pravda

Ve slovenském deníku Pravdu bylo nejvíce článků o Bulharsku hned po deníku Rudé právo. Celkem 178 článků, 78 z nich se věnovalo tématům souvisejícím s revolučními událostmi, zbývajících 100 se zabývalo spíše vnitřní politikou státu, mezinárodními vztahy a dalšími zajímavostmi země.

Graf 8: Poměr četnosti článků zabývajících se revolucí podle tématu

Změny ve straně a postoj BKS k situaci velice dobře reflektuje 34 článků, zveřejněných v Pravdě. Jde o několik kratších zpráv, většinou však o rozsáhlé reportáže z jednání BKS, komentáře ke změnám vyplývajícím z těchto jednání a o celkových proměnách strany v revolučním období.

Celkem 23 příspěvků věnuje deník přípravě voleb, jednáním o volbách a průběhu samotných voleb, na závěr uveřejňuje článek o politickém rozložení sil po volbách. Většinou jde o rozsáhleji zpracované komentáře k jednotlivým událostem a reportáže z jednání s volbami souvisejícími.

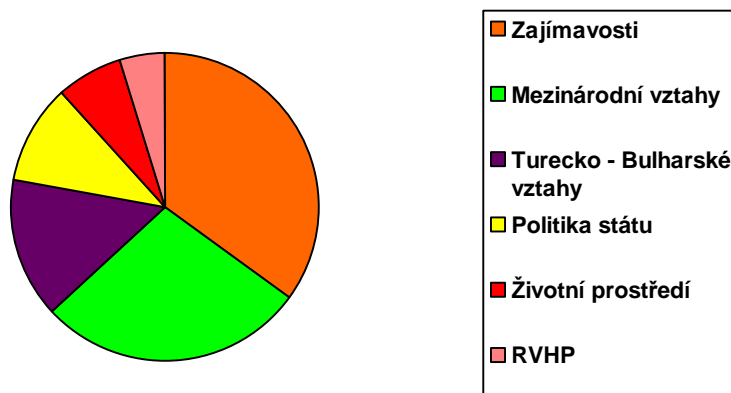
Téma mítinků a demonstrací proti režimu odráží pouze 8 kratších reportáží popisujících hlavně statistické údaje událostí, jako počet demonstrantů apod.

Jednáním u kulatého stolu komunistů s opozicí se deník příliš nerozebírá, jde sice o obsáhlejší reportáže, ale pouze 6 popisující jednotlivá jednání.

Osudu Todora Živkova po revoluci se věnuje 5 kratších soudniček a zpráv. Ty se zabývají vývojem soudního procesu s ním.

O opozici se deník příliš nezmiňuje. Píše o tématu ve čtyřech kratších sloupcích, které jsou jen stručným nástinem jejich názorů a vývoje.

Graf 9: Počet článků nezabývajících se revolucí podle tématu

Místními zajímavostmi, událostmi a úvahami se zabývá 36 krátkých i rozsáhlejších zpráv. Článků o mezinárodních vztazích bylo celkem 23, většinou šlo o krátké zprávy o plánovaných diplomatických schůzkách a jednáních na mezinárodní úrovni. Turecko – bulharským vztahům bylo věnováno 15 většinou rozsáhlejších reportáží a komentářů. Témata souvisejícími s vnitřní politikou státu a problémy životního prostředí se zabývalo shodně 7 článků.

Mezi rozsáhleji zpracovaná témata patří 5 reportáží z jednání o budoucnosti RVHP.

VI. Analýza získaného materiálu - specifické momenty

Přes nepoměr počtu článků nasbíraných v jednotlivých denících, se poměr počtu zpracovaných článků zabývajících se určitým tématem zhruba shodoval.

Ty, které tématicky souvisely s revolučními událostmi jsem dále rozdělila na dle témat o změnách v BKS, akcích proti režimu, opozici, jednáních u kulatého stolu, a procesu s Todorem Živkovem. Všechny deníky psaly nejvíce o změnách přímo v komunistické straně a přístupu strany k situaci, hned poté o nadcházejících volbách a událostech s nimi souvisejících. Ostatní témata se v počtu poměru článků v jednotlivých denících již rozcházejí, ale většinou následují články o akcích proti režimu a nejméně článků je zpravidla věnováno opozici.

Z předchozí analýzy vychází, že nejvíce článků s tematikou o Bulharsku bylo ve stranických denících komunistické strany Československa a Slovenska, tedy Rudém právu a Pravdě. Články se týkají hlavně dění v komunistické straně. Jde většinou o rozsáhlé reportáže a komentáře ze sjezdů a jednání komunistické strany Bulharska, jejích postojích k vývoji situace v zemi, návrzích na řešení situace, popřípadě personálních a jiných změnách v samotné straně. Články velice dobře odrážejí situaci v zemi a atmosféru jednotlivých jednání strany. Můžeme v nich zaznamenat vývoj v postojích komunistické strany k situaci v zemi. Velice dobře kopírují události, které se v těchto chvílích v zemi odehrávaly. Je v nich znatelné, jak se komunisté ze začátku snažili udržet svou nadvládu v zemi co nejdéle. Přes veškerá snažení a drobné ústupky nakonec museli začít postupně ustupovat a přistoupit nejdříve ke změnám ve své vlastní straně, později k jednáním s opozicí. Na druhé straně článků o postojích opozice k situaci v zemi, nebo o opozici jako takové, se v obou denících vyskytuje mnohem méně a jsou kratší a stručnější. Myslím si, že toto dobře ilustruje, jak byla média v této době ovlivňována a ovládána politikou. Tyto deníky obsahovaly sice nejvíce zpráv ze zahraničí a o celkovém dění vůbec, ale převažovaly články, o postojích a jednáních komunistické strany, nad těmi o postojích opozice a akcích proti komunistům. Je pravdou, že deníky ve svých článcích v podstatě reálné události nezkreslovaly, jen se některá témata nadsazovala a jiná odsouvala stranou, dalo by se říci jako nežádoucí.

V ostatních dvou denících Mladé frontě a Lidové demokracii se poměr četnosti výskytu témat moc neliší od Rudého práva a Pravdy. Rozdíl je spíše ve formě a rozsahu zpracování. Lidová demokracie občas uvedla rozsáhlejší reportáže z jednání

komunistické strany nebo soupis změn v BKS, ale články jsou většinou rozsahově rovnocenné s články o jiných tématech. V deníku Mladá fronta jsou články související s komunistickou stranou rozsahově rovnocenné s většinou ostatních článků. Je také pravdou, že v tomto deníku bylo celkově nejméně článků týkajících se Bulharska a všechny politicky zaměřené články se podobaly spíše kratším reportážím nebo komentářům, než rozsáhlejšími pojednáním.

Vybrala jsem si téma Akce proti režimu, kterému bych se chtěla více věnovat. Tématu v denících nebylo věnováno mnoho článků, ale i to si myslím dokládá vedoucí úlohu komunistů v Bulharsku i Československu a jejich moc nad médii. Ve všech denících byly k těmto akcím uveřejňovány mnohem kratší články než k tématům nakloněným režimu. Ve většině případů jde spíše o kratší zprávy o událostech, reportáže nebo krátké komentáře, obsáhlejší pojednání o akcích se vyskytují minimálně.

V Rudém právu jsem našla 7 zpráv týkajících se akcí proti režimu.

První zpráva je z 3.11. a jde o zprávu z rubriky řekly – napsaly, ve které Rudé právo shrnovalo články z periodických tisků ostatních států, zvláště socialistických. Tato zpráva shrnuje článek z bulharského Trudu, který poukazuje na aktivizaci bulharské redakce stanice Svobodná Evropa. Ta se v této době omezila hlavně na zprávy o situaci v Bulharsku. Trud v něm píše, že spekuluje s reálnými slabostmi země, rozvíjí antisocialistickou kampaň a zkresluje reálný obraz o situaci v BLR.¹

Další zpráva místního tisku Otečestven front z 24.11. se zabývá cíly nezávislých odborů Podpora (Podkrepa). Deník také konstatuje, že nezávislá sdružení jsou reálnou společenskou silou, která ovlivňuje přeměny ve společnosti. Hlavním cílem sdružení je pomáhat při rozvíjení svobody slova a tisku a sdružování podle profesních zájmů píše.²

Krátkou reportáží 20.11. Rudé právo popisuje mítink tzv. neformálních skupin, který se konal v sobotu 18.11. před chrámem A. Něvského v Sofii. Zmiňuje i páteční shromáždění veřejnosti před parlamentem svolané tiskem. Článek stručně informuje o místu konání a počtu demonstrantů, kterých bylo asi 50 tisíc. Demonstrující vyjadřovali podporu započatému procesu změn a požadovali

---

¹ viz.Přílohy Obr.1

² viz.Přílohy Obr.2

svobodné a předčasné volby, změny v ústavě, posílení role parlamentu a politický pluralismu.¹

Zajímavý průzkum provedl Sociologický institut Bulharské akademie věd na obou mítincích. Výsledky z něj shrnuje i Rudé právo 22.11. Ve výzkumu lidé vyjadřovali důvěru k novému vedení strany a státu v čele s P. Mladenovem. V pátečním se pro ni vyslovilo 61 % a v sobotním jen 34 % dotazovaných. Respondenti měli vybrat požadavek, který staví na první místo. V pátek to bylo s 25 % řešení hospodářských problémů a v sobotu šlo o požadavek demokratizace společenského života s 20 %.²

V rubrice Ze zahraničí 27.12. uveřejňuje deník krátkou reportáž o demonstraci v Sofii. Ta se konala o dva dny dříve, opět na výzvu nezávislých odborů Podkrepa. Demonstrující, kterých bylo asi 3000 až 5000, požadovali odstoupení stranického vedení a parlamentu, zrušení ústavního článku o vedoucí úloze strany a rychlou liberalizaci politického systému a svobodu tisku. Podpořili je i horníci Buchova hrozící stávkou píše Rudé právo.³

Hned následující den uveřejňuje deník rozhovor s K. Trenčevem vedoucím Podkrepy o cílech generální stávky, kterou sdružení vyhlásilo na tento den. Hlavním cílem bylo obrátit pozornost společnosti na nedotčenost totalitního režimu v zemi.⁴

Poslední zpráva z 30.5. je velice krátkou zprávou o demonstraci z 29.5., poskytuje jen základní informace. Demonstrovalo 15 000 lidí v Sofii s protikomunistickými hesly. viz. Obr. 7

Mladá fronta k tomuto tématu uveřejnila pouze 5 článků.

Hned dva se objevují 20.11., kdy se jedná o krátkou reportáž o shromáždění nezávislých organizací z 18.11., a zprávu o výzvě k Bulharským studentům z 19.11. První uvádí základní informace o demonstraci a jako požadavky uvádí větší demokratizaci života země, sociální spravedlnost, zlepšení v kulturní a vzdělávací sféře a posílení veřejné informovanosti. Deník také uvádí, že zazněla ostrá kritika bývalého režimu a Todora Živkova. Výzva k bulharským studentům na vytvoření národního svazu studentů obsahuje požadavky ochrany demokracie na vysokých

---

¹ viz. Přílohy Obr.4

² viz. Přílohy Obr.3

³ viz. Přílohy Obr.5

⁴ viz. Přílohy Obr.6

školách, rychlé, rozhodné a definitivní odstranění „administrativně direktivního systému“. ¹

O požadavcích shromáždění z 10.12. uveřejnil deník krátkou zprávu další den. Lidé chtěli kolektivní demisi ústředního výboru BKS, zrušení ústavního článku o vedoucí úloze strany. Počet demonstrantů se odhadoval na 200 000. ²

O demonstraci 25.12. uvádí Mladá fronta stejný článek jako Rudé právo jen s jiným nadpisem první deník tuto zprávu označil jako „Demonstraci v Sofii“, kdežto MF ho nazvala „Hladovka“. ³

List napsal 26.2. krátkou reportáž o demonstraci z předešlého dne v Sofii. Asi 50 až 200 000 demonstrantů tak vyjadřovali svou nespokojenost s pomalým postupem reform. Jako hlavní hesla deník uvedl : „Pryč s BKS“, „Svoboda, přátelství, spravedlnost“, „Nejednat, ale soudit BKS“, „Už nikdy komunismus“, „Svaz demokratických sil vyvede Bulharsko z krize“. List zmiňuje i monarchisty, kteří přišli s hlavním heslem „Dejte šanci Simeonovi“. ⁴

Lidová demokracie jako jediná neuvádí 20.11. akce z pátku nebo soboty, ale neděle 19.11. Také neudává přesné počty demonstrantů ani bližší informace o místu konání. Píše jen, že lidové shromáždění podporovalo P. Mladenova při uskutečňování přestavby a požadovalo větší demokratizaci života země, sociální spravedlnost, zlepšení v kulturní a vzdělávací sféře a posílení veřejné informovanosti. Zmiňuje, že zazněla i kritika Todora Živkova a bývalého režimu. ⁵

O něco málo podrobnější článek než Mladá fronta uveřejnil deník o demonstraci z 10.12. Mimo požadavků, které uveřejnila MF uvádí například i požadavek tolerance pro muslimy a heslo Praha – Berlín - Sofia. ⁶

Naprosto stejnou zprávu zveřejnila o demonstraci z 25.12. jako RP a MF, jen se změnou nadpisu na „BLR: Demontrace a hladovky“. ⁷

Stejnou zprávu jako MF uvádí deník i o demonstraci z 25.2.. Liší se opět jen titulkem MF píše „Živo v Sofii“, *Lidová demokracie* článek uvádí jako „Demontrace v Sofii“. ⁸

---

¹ viz. Přílohy Obr.8

² viz. Přílohy Obr.9

³ viz. Přílohy Obr.10

⁴ viz. Přílohy Obr.11

⁵ viz. Přílohy Obr. 12

⁶ viz. Přílohy Obr.13

⁷ viz. Přílohy Obr.14

⁸ viz. Přílohy Obr. 15

Naopak jako jediná se zmiňuje krátkou zprávou o akci z 26.2..Tisíce lidí na sofijském ústředním náměstí symbolicky „poslední zvoněním“ klíčů dávali najevo přání o urychlení demokratických přeměn. Deník také píše, že ne všichni demonstranti znali přesný význam tohoto symbolického aktu a označovali ho za něžný prostředek čs. boje za demokracii. ¹

Poslední zprávu s touto tematikou uvádí deník z 5.3., ve které velmi stručně popisuje akce proti režimu za poslední týden. Základními údaji o počtu demonstrantů a o hlavních požadavcích popisuje akci z 3.3., na které promluvil i předseda Svazu demokratických sil Ž.Želez. ²

Slovenská *Pravda* uveřejnila nejvíce článků o akcích proti režimu – celkem 8.

Jako jediná uveřejňuje 23.10. stručné shrnutí článku z bulharského deníku *Rabotničesko delo* o neúspěšných pokusech o zvrácení přestavby socialismu v Bulharsku. Tato zpráva shrnuje úvahu bulharského deníku o snahách na změny, kterou se Bulharsko vydalo. Dále píše o jednotlivých tématech, kterými se zabývá, jsou to události okolo muslimů, protibulharská propaganda a zneužívání demokratických práv a svobod. ³

Také jediná uveřejňuje krátkou reportáž o událostech 14.12., kdy Stanko Todorov prohlásil, že nelze okamžitě zrušit článek z ústavy o vedoucí úloze strany. Po zveřejnění této zprávy se desetitisíce nespokojených lidí shromáždilo před budovou parlamentu. K demonstrujícím promluvil P. Mladenov a vyzíval k uváženosti. Ve zprávě je také krátká zmínka o projednávání návrhu zákona o shromažďování, mítincích a manifestacích, o společenských sdruženích občanů, o změnách trestního zákona a o zákonu o amnestii. Deník neuvádí výsledky těchto jednání. ⁴

Pravda také uvádí krátkou reportáž o demonstraci z 25.12., kupodivu ne stejnou jako ostatní deníky, ale s velmi podobným obsahem. ⁵

Stejně jako Rudé právo píše o výzvě ke generální stávce. Ale neuvádí v této souvislosti rozhovor s vedoucím Podkreply jako RP, ale krátkou zprávu o uskutečnění výzvy, jejich cílech a očekáváních. Zmiňuje v ní také názor ÚV BKS na tuto akci, která akci hodnotí jako pokus o destabilizaci situace v Bulharsku. ⁶

---

¹ viz. Přílohy Obr.16

² viz. Přílohy Obr.17

³ viz. Přílohy Obr.18

⁴ viz. Přílohy Obr.19

⁵ viz. Přílohy Obr. 20

⁶ viz. Přílohy Obr. 21

Dále také jediná popisuje shromáždění z 14.1., ve kterém se opozice snažila o odložení termínu svobodných voleb, aby získala více času na přípravu na ně. Vystoupil na něm Petar Berona, který předčítal požadavky, které by měla opozice projednávat s BKS na jednání u kulatého stolu.¹

Samozřejmě deník popisuje i události z neděle 25.2., o těch naopak uvádí nejkratší zprávu ze všech deníků. Ta se omezuje jen na základní údaje o akci.²

Pravda 27.2. uveřejňuje názory šéfredaktora bulharského Rabortničesko delo Štefana Pradeva k nedělním akcím opozice. Jeho reakce byla velmi kritická. Jedním z názorů bylo, že opozici spojuje nenávist proti komunistům, proti socialismu a proti všem, kteří přemýšlejí jinak. Podle něj v této chvíli Bulharsko potřebuje hlavně mír, pokoj a činy.³

Stejně jako Lidová demokracie napsala Pravda krátkou zprávu o akci z 3.3., která se uskutečnila v Sofii. Asi 150 000 demonstrantů požadovalo odchod komunistů od moci. Pravda také uvádí, že si Bulharsko v tento den po dlouhé době připomenulo 112. výročí osvobození od Turků, které znovu začalo slavit. Poznává i vystoupení P. Mladenova v Národní divadle, kde se vyslovuje pro dialog jako jediné východisko, píše deník.⁴

Tato hlubší analýza témat o akcích proti režimu potvrzuje, že všechny deníky se tomuto tématu opravdu věnovali většinou jen krátkými zprávami o událostech. Na druhé straně informace v nich obsažené se shodují se skutečnými historickými daty. Ne všechny deníky psaly o všech událostech, ale myslím si, že kdyby se poskládaly všechny články chronologicky za sebou mohly by být i dobrým studijním materiálem pro ujasnění si celkového vývoje těchto akcí i požadavků opozice. Tato skutečnost dokládá, že nedocházelo ke zkreslování informací i přesto, že byly deníky pod přímou kontrolou strany.

Deníky se ve zpracování zpráv o akcím moc nerozcházejí, naopak dokonce v několika případech se v popisu akce shodují do písmene. To nepotvrzuje mou předchozí domněnku o velkých rozdílech mezi zpracováním určitých témat

---

¹ viz. Přílohy Obr. 22

² viz. Přílohy Obr.23

³ viz. Přílohy Obr. 24

⁴ viz. Přílohy Obr. 25

v jednotlivých denících. Minimálně to nepotvrzuje rozdíl ve zpracování zpráv o akcích proti režimu. I fakt, že toto téma nebylo v denících moc zastoupené, může být příčinou, proč se tyto rozdíly více neprojeví. Dalším důvodem, může být téma samotné, asi těžko se budou vyskytovat rozsáhlá pojednání o akcích proti režimu v denících komunistického státu. Tím se omezuje rozdíl ve zpracování, v krátkých zprávách se uvádí jen ty nejdůležitější údaje. Není zde tedy prostor pro polemiku nad tématem, v čemž by se mohly deníky rozcházet.

Pro podpoření mé domněnky by mohly být vhodnější spíše články zabývající se změnami v Bulharsku. Uvádím v příloze dvě zprávy, které shrnují rozsáhlejší článek z bulharského deníku *Rabotničesko delo* v podání Rudého práva a Mladé fronty. Jde o téma ne úplně nakloněné snahám o udržení komunistického režimu. Deník komunistické strany československa *Rudé právo* se o události zmiňuje opravdu krátkým článkem konstatující změny v Bulharsku.¹ Naopak *Mladá fronta*, deník československé mládeže, dává tomuto tématu větší prostor a uveřejňuje i úvahy bulharského deníku o tomto tématu.²

Za zmínku stojí i vývoj článků týkajících se mezinárodních vztahů. Šlo většinou o stručné zprávy z oficiálních politických návštěv, jednání a dohod mezi státy. Byla patrná lehká proměna v přístupu k ostatním zemím před revolučními událostmi a po nich. Před revolučními událostmi udržovalo Bulharsko mezinárodní vztahy hlavně se zeměmi sovětského bloku, i když se uskutečňovalo mnoho setkání a jednání i s představiteli jiných zemí.³ Po revolučních událostech je v článcích znatelný posun Bulharska na poli diplomacie. Bulharsko začalo například podněcovat mnohé snahy vedoucí k obnovení diplomatických vztahů se zeměmi, jako bylo Turecko nebo Izrael.⁴

---

¹ viz. Přílohy Obr. 26

² viz. Přílohy Obr. 27

³ viz. Přílohy Obr. 28

⁴ viz. Přílohy Obr. 29

VII. Závěr – celkové shrnutí tématu

V této práci jsem se zabývala reflexí českého/československého periodického tisku revolučních událostí v Bulharsku roku 1989-90. Zjistila jsem, že všechny deníky zpracovávaly tyto události věrohodně, a tedy že nedocházelo ke zkreslování zpráv, které popisovaly události týkající i netýkající se přímo revolučních událostí. V tomto směru docházelo spíše k tomu, že deníky zpracovávaly mnohem častěji, rozsáhleji a detailněji témata, která souvisela s komunistickou stranou Bulharska. Naopak témata, která se věnovala opozici a akcím, které vyvolal lid proti režimu, se deníky věnovaly zpravidla kratšími články, které se zaměřovaly spíše na poskytnutí základních údajů o jednotlivých událostech. Rozsáhlejších pojednání, úvah, reportáží, komentářů a sloupků zaměřujících se na toto téma, které příliš nebylo nakloněno režimu jak v Československu, tak v Bulharsku se v denících vyskytovalo minimum. To potvrzují jednotlivé grafy č. 2 – 9, ze kterých vyplývá, že nejvíce zpracovávané téma bylo „Změny v BKS a vnitřní politika“, obsahující všechny zprávy zmiňující se o BKS. Zprávy, které se zaměřovaly na opozici byly naopak nejméně zastoupeny z celkového počtu článků. Z toho plyne, že deníky zprávy nezkreslovaly, ale spíše si vybíraly pro uveřejnění a detailnější rozpracování ty, které byly „pohodlnější“. Což potvrzuje i určitou nesvobodu českého/československého tisku této doby.

Dále jsem se domnívala, že se bude jednotlivé poddání událostí v denících výrazně lišit. Výrazně se nelišil poměr zastoupení jednotlivých témat v denících. Pojetí událostí se lišilo spíše ve formě a rozsahu zpracování. V denících komunistické strany, tedy Rudém právu a Právě, jsem zaznamenala výrazný rozdíl v rozsahu a formě zpracování témat. Témata související s komunistickou stranou byla výrazně více zastoupena, zpracována byla většinou ve formě rozsáhlejších reportáží, komentářů, sloupků a úvah nad tématem, než tomu bylo u ostatních témat. V Lidové demokracii, orgánu československé strany lidové, již nebyl tento rozdíl tak markantní. Uveřejnila sice několik rozsáhlejších článků souvisejících s BKS, tyto témata byly opět nejvíce zastoupeny, ale většina článků byla rozsahově rovnocenná s ostatními tématy. V Mladé frontě, deníku československé mládeže, je tento rozdíl nejméně znatelný. Opět v ní bylo nejvíce zpráv zaměřeno na komunisty, ale většina zpráv je svým rozsahem rovnocenných. Z čehož plyne, že „nejsvobodnějším“ deníkem byla Mladá fronta, naopak nejméně Rudé právo.

VIII. Bibliografie, použité prameny

Monografie

VYKOUKAL, Jiří; LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav. Východ vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Nakladatelství Libri, Praha, 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. 1. vyd. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000. 508s. ISBN 80-7106-404-1.

SCHLEGEL, Hans – Joachim. Podvratná kamera. Nakladatelství Malá skála, Praha, 2003. 363s. ISBN 80-86776-00-X.

SUK, Jiří. Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985 – 1990. 1. vyd. Vydal ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999. 143s. ISBN 80-85270-88-9.

BĚLINA, Pavel; HAVEL, Pavel; KUČERA, Jan P.; LÁNÍK, Jaroslav; MÍŠKOVÁ, Alena; PILÁT, Vladimír. Dějiny Evropské civilizace II. 1. vyd. Nakladatelství Ladislav Holeček - Paseka, Praha a Litomyšl, 2002. 328s. ISBN 80-7185-473-5.

STANKOV, Zdravko. Todor Zhivkov, Bulgaria slony the road to an advanced socialist society. Nakladatelství Sofia Press, Sofia, 1971. 540s.

TEJCHMAN, Miroslav. Sovětizace východní Evropy. Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. 1. vyd. Vydal Historický ústav AV ČR, Praha, 1995. 283s. ISBN 80-85268-45-0.

SVITÁK, Ivan. Budoucnost bez komunismu. 1. vyd. Nakladatelství Orbis, Praha, 1990. 191s. ISBN 80-235-0007-4.

ŽIVKOV, Todor. Články a projevy. 1. vyd. Nakladatelství Svoboda, Praha, 1973. 601s.

Elektronické zdroje

- *Bulharsko.proweb : Dějiny* [online]. 14. 2. 2009 v 22:13 [cit. 2009-02-14]. V češtině. Dostupný z WWW: < <http://bulharsko.proweb.cz/indexo.htm>>.

- (citováno 20. března 2009, 21:45) < <http://www.cceol.com/>>

- *Europeum : Bulharský vztah k Makedonii* [online]. 17. 1. 2009 v 23:56 [cit. 2009-01-17]. V češtině. Dostupný z WWW: < http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=474>.

Přílohy

Rudé právo

Bulharský TRUD poukazuje na aktivizaci bulharské redakce stanice Svobodná Evropa od ledna letošního roku, která silně omezila informace o dění ve světě a zcela se zaměřila na BLR. Píše, že spekuluje s reálnými slabostmi, jichž je v životě země nemálo, rozvíjí antisocialistickou kampaň a zkrsluje reálný obraz o situaci v BLR.

Mítink v Sofii
SOFIA (Od našeho zpravodaje) — Na jednom z největších sofijských náměstí, před chrámem Alexandra Něvského se v sobotu po tři hodiny konal velký mítink, zorganizovaný tzv. neformálními skupinami, nezávislými kluby a sdruženími. Byl oficiálně povolen a svou silou víc než dvakrát předčil páteční shromáždění veřejnosti před parlamentem, jež bylo svoláno tiskem. Počet účastníků lze odhadnout přibližně na 50 tisíc. Tribunou byly schody chrámu a u mikrofonu se vystřídala řada řečníků, kteří vyjadřovali podporu započatému procesu změn. Nejčastějším požadavkem a také nejbouřlivěji skandovaným byly »svobodné a předčasné volby«, dále změny v ústavě, posílení role parlamentu, politický pluralismus. (mit)

Obr.1) RP; roč.70; č. 259; 3.11.1989

2) RP; roč.70; č. 273; 20.11.1989

Co ukázaly ankety
Expresní sociologické průzkumy dvou mítinků v Sofii
SOFIA (Od našeho zpravodaje) — Zajímavé informace přinesl Sociologický institut Bulharské akademie věd ohledně dvou mítinků, které se konaly minulý týden v Sofii v souvislosti se zásadními změnami ve vedení země.
Připomeňme, že první, páteční, shromáždění bylo svoláno tiskem, druhé se konalo v sobotu a vyzvalo k němu tzv. neformální skupiny. Odborníci přímo na místě provedli expresní průzkumy, přičemž v pátek na vzorku tři stovek a v sobotu pěti stovek lidí. Co z nich plyne?
Na obou shromážděních bylo nejvíce příslušníků střední generace, na sobotním více mladých lidí. Celkově převažovala skupina »zaměstnanci a inteligence«, na prvním byla nejsilnější skupina členů BKS, na druhém bezpartijní.
Zajímavá je otázka důvěry k novému vedení strany a státu v čele s Petrem Mladenovem. Rozhodnou důvěru vyslovilo na prvním mítinku 81 procent dotázaných, ale další část byla opatrná a tyto lidé v hodnocení vyčkávají. Na mítinku svolaném neformálními skupinami tomu bylo opačně. Důvěru vyjádřilo 34 procent dotázaných, odpověď »ještě je brzy hodnotit« si vybralo 59 procent.
Jaký požadavek byl v anketách ze strany dotázaných staven na první místo? V pátek tomu bylo řešení hospodářských problémů (25 procent), v sobotu činil jen devět procent). Na shromáždění svolaném »nezávislými« byl s dvaceti procenty na prvním místě požadavek demokratizace společenského života (proti 16 procentům v pátek). (mit)

6 • RUDÉ PŘÁVO
Středa 22. listopadu 1989

3) RP; roč.70; č. 275; 22.11.1989

OTEČESTVEN FRONT: Nezávislá sdružení jsou realitou

SOFIA (Zpravodajka ČTK) —
O organizaci a cílech nezávislých
odborů Podpora (Podkrepa) ve
čtvrtek píše deník **Otečestven front**.
Konstatuje, že shromáždění na ná-
městí Alexandra Něvského ukázalo,
že nezávislá sdružení jsou reálnou
společenskou silou ovlivňující pře-
měny ve společnosti, a zamýšlí se
nad tím, jak se mohou podílet na
budování současného Bulharska.
Odborové sdružení Podpora se
musí nyní registrovat. V této sou-
vislosti jeho představitelé vyjadřují
naději, že státní a stranické orgány
pochopí, že jsou nezbytnou struktu-
rou, bez níž nelze budovat demo-
kratickou společnost. Sdružení chce
pomáhat při rozvíjení svobody slo-
va a tisku a sdružování podle pro-
fesních zájmů, napsal **Otečestven
front**.

4) RP; roč.70; č. 277; 24.11.1989

Demonstrace v Sofii

SOFIA (ČTK) — Asi 3000 až 5000 demonstrantů požadovalo v pondělí v centru Sofie odstoupení stranického vedení a parlamentu. Podle agentur AFP a Reuter účastníci demonstrace uspořádané nezávislými odbory Podkrepa žádali zrušení ústavního článku o vedoucí úloze strany, což již bylo přislíbeno na zasedání ÚV BKS, a také rychlou liberalizaci politického systému a svobodu tisku.

Na podporu těchto požadavků vystoupili také horníci z Buchova a Rudozemě s varováním, že vstoupí do stávk. Novinářská sekce Podkrepy, která usluje o přístup do bulharské televize a rozhlasu, navíc prohlásila, že zahájí třídní hladovku před parlamentem a provinčními zastupitelskými orgány.

Tisíce obyvatel Sofie v pondělí přišly také před katedrálu Alexandra Něvského, kde se konaly první bohoslužby pod širým nebem od převzetí moci bulharskými komunisty.

Proč výzva ke generální stávce?

K. Trenčev, vedoucí nezávislých odborů Podkrepa, odpovídá sofijskému zpravodaji RP

SOFIA — Nezávislá federace práce Podkrepa, což jsou nezávislé bulharské odbory, vyhlásila na čtvrtek generální stávku. Na mou otázku, co od ní očekává, odpověděl ve středu před polednem dr. Konstantin Trenčev, který Podkrepu vede.

Cílem akce je obrátit pozornost společnosti na to, že totalitarismus je v zemi nedotčen. Od moci byli odstraněni »zjevně primitivové«, ale neuskutečnily se podstatné změny, zvláště ne v ekonomice. K úternímu návrhu politického byra ÚV BKS na kulatý stůl s nezávislými organizacemi Trenčev řekl, že Podkrepa chce dialog s vládou, a ne s BKS, ale návrh označil za pozitivní moment.

»Nikdy jsme nechtěli hrát destruktivní roli,« podtrhl. Pokud dojde Řídící rada Podkrepy k pozitivnímu závěru, »přejdeme jen k symbolické stávce«.

Na otázku o struktuře organizace dr. Trenčev odpověděl, že jde o teritoriální a profesionální princip,

lídé se podle svých zájmů scházejí a vedou diskuse.

Jak vidět z Trenčevových odpovědí, Podkrepa je organizace, která se vyvíjí za pochodu. Začala se sedmi lidmi, nyní je v ní, jak Trenčev uvedl, asi 72 tisíc. Stávka má být svým způsobem referendem občanů o postojích vedení země, a tedy i o názorech nezávislých odborů, které požadují kolektivní odstoupení řídicích orgánů státu, jakož i vedení BKS, její odstranění z pracovišť. Soudě podle prohlášení Podkrepy je zatím hlavním cílem vytvoření koaliční vlády s nezávislým premiérem. Co se týče samotných odborů, Podkrepa zdůrazňuje nutnost odborového pluralismu.

MIROSLAV FLÁDR

5) RP; roč.70; č. 304; 27.12.1989   6) RP; roč.70; č. 305; 28.12.1989

★ NA 15 000 LIDÍ DEMONSTROVALO v úterý v Sofii proti bulharské vládě s protikomunistickými hesly.

7) RP; roč.71; č. 125; 30.5.1990

Mladá fronta

BLR: SHROMÁŽDĚNÍ NEOFICIÁLNÍCH ORGANIZACÍ

Desetitisíce pro podporu změn

V Sofii se v sobotu konalo shromáždění uspořádané neoficiálními bulharskými skupinami a hnutím na podporu změn provedených v čelných stranických a státních orgánech země.

Desetitisíce účastníků manifestace, která se konala se svolením sofijské městské lidové rady, vyjádřily podporu Petru Mladenovovi při uskutečňování přestavby v Bulharsku. Požadovaly dále mj. větší demokratizaci života země, sociální spravedlnost, zlepšení v kulturní a vzdělávací sféře a posílení veřejné informovanosti. Na shromáždění zazněla i ostrá kritika Todora Živkova a období,

kdy stál tento představitel v čele Bulharska.

Agentura BTA včera oznámila, že obdržela výzvu k bulharským studentům, aby vytvořili národní svaz studentů v BLR. Zdůrazňuje se v ní, že po období stagnace a pošlapávání socialistických ideálů nastala doba rozhodně změnit mládežnický svaz. Nadešel čas, aby mládež a studenti měli své skutečné místo v životě bulharské společnosti.

Dokument obsahuje požadavky, týkající se mj. ochrany demokracie na vysokých školách a rychlého, rozhodného a definitivního odstranění „administrativně direktivního systému“.

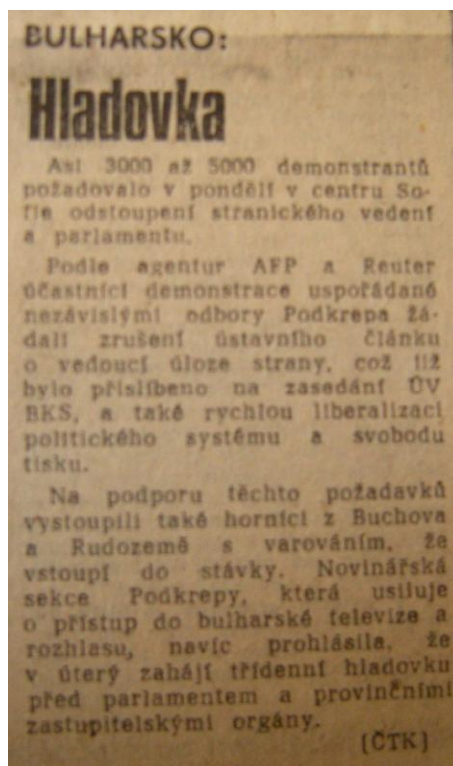
Návrh podepsaly iniciativní skupiny studentů, komsomolské organizace na univerzitách a vysokých školách, studentská rada a byro ústředního výboru Dimitrova komunistického svazu mládeže.

Kohla v Pr
mem ve vz
mění, k v
pohněl M
viska NS
potvrzení
nocený
val hran
jestliž
o jedn
Evropě
které
SSSR
vizi n
litick
kows

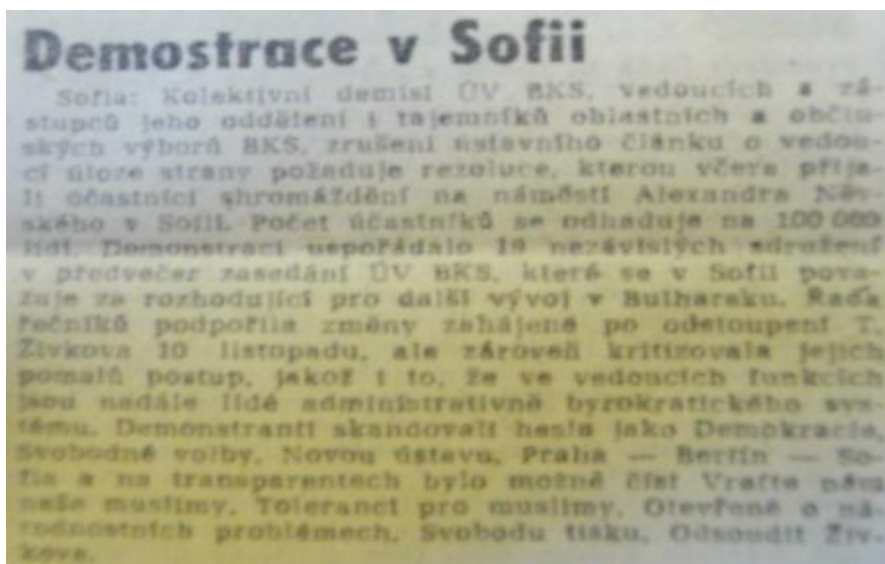
ARCHOLNÁ SCHŮZKA EHS

Východní Evropa

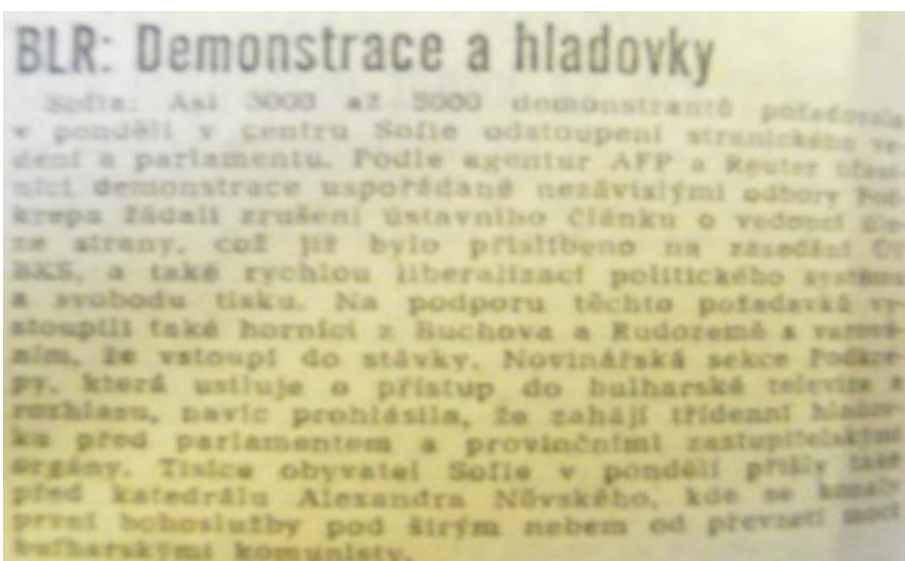
8) MF; roč. XLV; č. 273; 20.11.1989

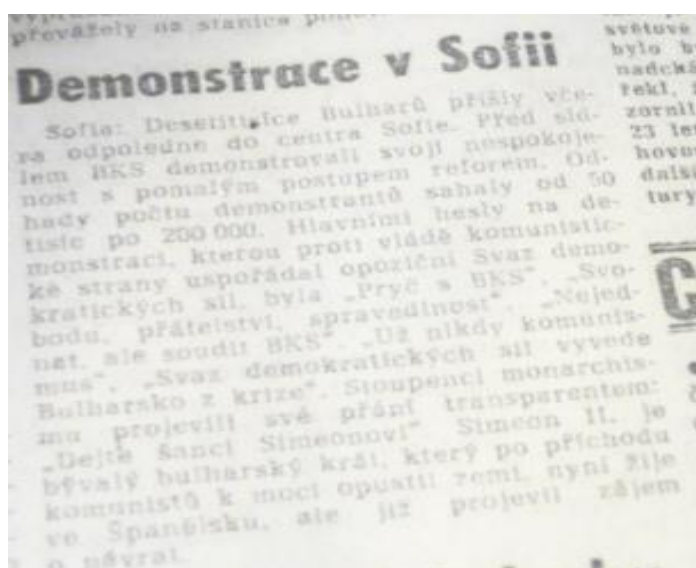
9) MF; roč.XLV; č. 291; 11.12.1989 10) MF; roč.XLV; č. 304; 27.12.1989

13) LD; roč.XLV; č. 291; 11.12.1989

14) LD; roč.XLV; č. 306; 27.12.1989

15) LD; roč.XLVI; č. 48; 26.2.1990

• Tisíce ľudí včera v podvečer masovne zhromažďovali na Sofijskom ústrednom námestí a uskutočnili „posledným zvončením“ kľúč, aby dali najavo svoje pľani po urychlení demokratických premen v Bulharsku. Rada demonstrantů sice neznala presný význam „posledního zvonění“, avšak zpravodajce ČTK odpovídali, že „jde o něžný prostředek čs. boje za demokracii“.

Žádali odchod komunistů

Sofia: Po týdnu téměř každodenních protikomunistických demonstrací se také v sobotu v centru bulharského hlavního města shromáždilo na 50 000 demonstrantů. Jako v předchozích dnech žádali odchod komunistů od moci a rychlejší reformy. Ke shromážděným promluvil předseda Svazu demokratických sil Z. Zelev.

16) LD; roč.XLVI; č. 49; 27.2.1990

17) LD; roč.XLVI; č. 54; 5.3.1990

Pravda

Rabotničesko delo o pokusoch zmeniť zriadenie v BLR

Protibulharská kampaň

Sofia (ČSTK) – Neúspešnými pokusmi zmeniť spoločenské zriadenie a politiku uskutočňovanú v BLR sa v sobotu zaoberal denník Rabotničesko delo.

Píše, že posledné mesiace presvedčivo ukázali, že niektoré západné sily sa pokúšajú dať prestavbe, ktorá je prirodzene, zložitá a niekedy aj rozporuplný proces, narážajúci na mnohé subjektívne a objektívne ťažkosti a na rozličné názory a záujmy, iný smer. Využívajú pritom rozličné formy a prostriedky ideologickej diverzie, pričom skrývajú svoje skutočné zámery za mechanické porovnávanie s inými modelmi a s udalosťami v ďalších krajinách.

Denník podrobne rozoberá aj posledné udalosti okolo bulharských moslimov, pričom konštatuje, že výsledok bol opačný, než aký očakávali režiséri tohto politického divadla. Zdôrazňuje, že tieto provokácie sú hrubým zasahovaním do vnútorných záležitostí Bulharska a útokom na jeho zvrchovanosť. Dodáva, že sa, žiaľ, našli aj bulharskí občania, ktorí sa pripojili k protibulharskej propagande, slúžia cudzím záujmom, hania svoj národ a ohovárajú socialistické Bulharsko. Jedni prostredníctvom cudzích rozhlasových staníc, iní hlásaním protisocialistických hesiel a ďalším rozširovaním všemožných povestí, špekulovaním s objektívnymi ťažkosťami a demagogickým skreslovaním národných ideálov, otázok ľudských práv a ochrany životného prostredia. V podstate ide o zneužívanie ustavične sa rozširujúcich demokratických práv a slobôd v BLR, o súčasť scenára, ktorého cieľom je zamerať prestavbu v BLR iným smerom.

18) P; roč.70; č. 250; 23.10.1989

Demonštrácia v Sofii

Sofia (ČSTK) – Predseda bulharského parlamentu Stanko Todorov vo štvrtok na schôdzi najvyššieho zastupiteľského orgánu krajiny oznámil, že rozhodnutie o zrušení článku ústavy o vedúcej úlohe BKS nemožno z ústavných dôvodov schváliť okamžite. Upozornil, že zrušenie príslušného článku možno očakávať až na budúcej parlamentnej schôdzi v januári 1990. Táto informácia vyvolala veľkú nespokojnosť desaťtisícov občanov Sofie, ktorí sa zhromaždili pred budovou parlamentu. K demonštrantom prehovoril generálny tajomník ÚV BKS Petr Mladenov, avšak podľa agentúry Reuter sa jeho výzvy k uvážlivosti nestretli s pochopením. Včera poslanci najvyššieho zákonodarného orgánu BLR diskutovali o návrhoch zákonov o zhromaždeniach, mítingoch a manifestáciách, o spoločenských združeníach občanov, o zmenách trestného zákonníka a zákona o amnestii.

19) P; roč.70; č. 296; 16.12.1989

Demonštrácia v Sofii

Sofia (ČSTK) – Asi 3000 až 5000 demonštrantov žiadalo v pondelok v centre Sofie odstúpenie stranického vedenia a parlamentu. Podľa agentúr AFP a Reuter účastníci demonštrácie usporiadanej nezávislými odbormi Podkrepa žiadali zrušenie ústavného článku o vedúcej úlohe strany, čo už bolo prisľúbené na zasadnutí ÚV BKS. Na podporu týchto požiadaviek vystúpili aj baníci z Buchova a Rudozeme s varovaním, že začnú štrajkovať. Novinárska sekcia Podkrepy, ktorá sa usiluje o prístup do bulharskej televízie a rozhlasu, začala trojdňovú hladovku pred parlamentom a provinčnými zastupiteľskými orgánmi. Požiadavky Podkrepy vyvolali podľa AFP živú debatu vnútri Zväzu demokratických síl, ktorý združuje hlavné opozičné hnutia. Väčšina jeho členov usudzuje, že na takýto nátlak je príliš zavčasu.

20) P; roč.70; č. 304; 27.12.1989

Výzva na štrajk

Sofia (ČSTK) – Bulharské nezávislé odbory Podkrepa vyzvali v utorok večer na dvojdnový štrajk za hlbšie politické reformy v krajine. Včera sa mal konať dvojhodinový varovný a dnes má byť generálny štrajk. Hlavným cieľom Podkrepy je vyvinúť tlak na vedenie BKS a parlamentu, aby odstúpili a aby stranické organizácie odišli z pracovísk. Odbory rátajú s tým, že štrajk podporí asi polovica z pol milióna sofijských pracujúcich. S podobným vyhlásením vystúpil pred niekoľkými dňami predseda Podkrepy Konstantin Trenčev, ktorý vyzval na utvorenie novej vlády vedenej nezávislým premiérom. ÚV BKS Trenčevovu výzvu odmietol ako „vydieranie“ a označil ju za pokus o destabilizáciu situácie v Bulharsku. Oficiálne odbory, ktoré pred mesiacom vyhlásili svoju nezávislosť od BKS, označili požiadavky Podkrepy za politický avanturizmus.

21) P; roč.70; č. 305; 28.12.1989

V Sofii sa zhromaždilo vyše 50 000 osôb

Sofia (ČSTK) – Vyše 50 000 osôb sa včera zhromaždilo v centre Sofie a žiadalo radikálnejšie demokraticke reformy a odloženie termínu slobodných volieb, aby opozícia získala viac času na organizáciu. Oznámili to včera agentúry Reuter a AP. Dav nadšene uvítal predstaviteľ opozície Petara Berona, ktorý prečítal zoznam požiadaviek, ktoré majú byť prerokované za okrúhlym stolom so zástupcami BKS v utorok. Zoznam obsahuje okrem iného návrh, aby parlamentné voľby stanovené na máj boli presunuté na november, aby opozičné strany mohli pripraviť svoju kampaň. Podľa západných diplomatov v Sofii bolo včerajšie zhromaždenie najväčším vystúpením opozície od jej prvého protestu 17. novembra. Beron, ktorý je predstaviteľom Zväzu demokratických síl združujúceho 11 vedúcich opozičných skupín, konštatoval, že jeho organizácia sa usiluje o skončenie monopolu komunistickej strany na moc a o získanie vplyvu na pracoviskách, v armáde a policii.

22) P; roč.71; č. 12; 15.1.1990

● **Demonštrácia v Sofii.** Desatisíce Bulharov prišli včera popoludni do centra Sofie. Pred sídlom BKS demonštrovali svoju nespokojnosť s pomalým postupom reforiem. Odhady počtu demonštrantov siahajú od 50 000 po 200 000. Hlavnými heslami na demonštrácii, ktorú proti vláde komunistickej strany usporiadal opozičný Zväz demokratických síl, boli Preč s BKS, Slobodu, priateľstvo, spravodlivosť, Nerokovať, ale súdiť BKS, Už nikdy komunizmus, Zväz demokratických síl vyvedie Bulharsko z krízy.

Zamedziť vášňam

Sofia (Spravodajkyňa ČSTK) – Tlačový orgán BKS Raborničesko delo včera kriticky reagoval na mohutnú demonštráciu odporu proti politike bulharských komunistov, ktorá sa konala v nedeľu v Sofii. Miting, po ktorom by malo nasledovať viacero ďalších protestných akcií, podľa názoru šéfredaktora denníka Štefana Prodeva len potvrdil, že opozíciu spája nenávisť proti komunistom, proti socializmu a proti všetkým, ktorí zmýšľajú ináč. „Predstavitelia Zväzu demokratických síl (ZDS) sa čoraz otvorenejšie pokúšajú presadiť ako politická sila prostredníctvom otvoreného antikomunizmu,“ usudzuje šéfredaktor komunistického denníka. Nenávisť plodí len nenávisť, ktorá vedie k rozkolu Bulharska, varoval ďalej. Podľa jeho názoru Bulharsko teraz potrebuje mier, pokoj a činy. Treba za každú cenu dosiahnuť súhlas, nech je to akokoľvek zložité, lebo len ten môže vyviesť krajinu z temných vášní, napísal šéfredaktor denníka Raborničesko delo.

23) P; roč.71; č. 48; 26.2.1990

24) P; roč.71; č. 49; 27.2.1990

Zložité dialóg

Sofia (Spravodajkyňa ČSTK) – Asi 150 000 občanov v sobotu, podobne ako v uplynulých dňoch, demonštrovalo v centre bulharského hlavného mesta za odchod komunistov od moci a za urýchlenie reforiem. V deň, keď si celé Bulharsko pripomenulo 112. výročie oslobodenia z päťstoročného tureckého otroctva, ktoré sa po rokoch opäť oslavuje ako štátny sviatok, k mnohotisícovému davu prehovoril pred katedrálou Alexandra Nevského predseda Zväzu demokratických síl (ZDS) Željko Želeu. Za dialóg, aj keď akokoľvek zložité, ako za jediné východisko k občianskej spoločnosti sa v sobotu na oficiálnom spomienkovom zhromaždení v Národnom divadle Ivana Vozova vyslovil predseda Štátnej rady BLR Petr Mladenov.

25) P; roč.71; č. 54; 5.3.1990

Články o změnách BKS

List RABOTNIČESKO DELO vyjádřil v příspěvku radost nad tím, že všichni bulharští občané nyní mají právo říkat, co si myslí, a že ti, kdo přijímají rozhodnutí, jim naslouchají. Vyslovilo však souborně znepokojení nad malou politickou vzdělaností lidí, a to zejména mladých.

RABOTNIČESKO DELO: STRANA JE DEFORMOVANÁ
BKS se změnila v kastu

Bulharský deník RABOTNIČESKO DELO včera otiskl obsáhlou teoretickou stať, v níž konstatuje, že již první projevy skutečně veřejné informovanosti ukázaly, že přestavba je chápána nikoli jako výměna osobností a vládnoucích skupin, ale jako odstranění administrativního systému. List podrobně rozebírá zásadu demokratického centralismu, zejména otázku jednoty a kázně ve straně. Konstatuje, že princip, podle něž rozhodnutí většiny je závazné i pro menšinu, blokuje veškerou iniciativu a nové myšlenky zrozené nikoli v centru, ale na okraji. Pro nezávislé myšlení, pro ty, kdo se chtějí prosadit ve společnosti jako osobnost, není v takové straně místo. To objektivně vede k „odštěpenectví“ a k „disidentství“. List dále píše, že otázka demokratizace ve straně je otázkou její existence a životaschopnosti. Její přezírání dosud přinášelo nejen úchyly a deformace, ale i paradoxy, dokonce karikatury vnitrostraničského a politického života. Poznali jsme kariérismus, zvykli jsme si na nomenklaturu, pozorovali jsme, jak se strana mění v kastu a byli jsme svědky pokusu zavést v ní následnictví mocí.

26) RP; roč. 70; č. 281; 29.11.1989 27) MF; roč. XVI; č. 281; 29.11.1989

Mezinárodní vztahy

Změny ve vedení BKS

SOFIA: Ústřední výbor BKS na svém zasedání v Sofii rozhodl uvolnit z funkcí členů politického byra M. Baleva, G. Filipova a D. Stojanova. Navrhl rovněž Lidovému shromáždění BLR uvolnit je z funkcí členů státní rady. Zasedání dále uvolnilo z funkcí kandidátů politického byra P. Petkova a S. Ovčarova a z funkcí tajemníků ÚV BKS V. Canova a E. Christova. Do funkce členů politického byra a tajemníků ÚV BKS byli zvoleni A. Lukánov a N. Papazov. Zároveň bylo navrženo Lidovému shromáždění BLR zvolit je do funkce členů státní rady BLR. Členy politického byra ÚV BKS byli rovněž zvoleni první tajemník chaskovského oblastního výboru BKS M. Jovčev a první tajemník plovdivského oblastního výboru strany P. Pačov. Za kandidáty politického byra zvolil ÚV BKS D. Staniševa a I. Stanova a za tajemníka ÚV BKS P. Stojanova. Generální tajemník ÚV BKS P. Mladenov byl parlamentu navržen za předsedu státní rady BLR.

Z Tel Avivu do Sofie

SOFIA (Od našeho zpravodaje) — Na lince Tel Aviv—Sofia—Tel Aviv začaly turistické lety. První letadlo se skupinou 78 bulharských turistů odcestovalo už na konci minulého roku, poprvé po 25 letech. Program jím v Izraeli organizovala cestovní kancelář Balkanim, kterou založil podnikatel bulharského původu Jicchak Pardo.

Obchodní kontakty jeho firmy s bulharským Balkanturistem se datují od roku 1978. Nyní do BLR ročně přijíždí tisíc až 1200 izraelských turistů, především bulharského původu. Do loňska Balkanim zajišťoval lety do Soluně a odtud autobusy do Sofie. Nyní to tedy jde už přímo, je podepsána dohoda mezi leteckými společnostmi obou zemí. J. Pardo odhaduje, že letos se zájem izraelských turistů o cestu na Balkán proti loňsku zdvojnásobí.

(mit)

28) LD; roč. XVI; č. 269; 17.11.1989

29) RP; roč. 70; č. 28; 2.2.1990